

Postupanje u predmetima terorizma u sistemu krivičnog pravosuđa Kosova

Septembar, 2022.

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija na Kosovu

Postupanje u predmetima terorizma u sistemu krivičnog pravosuđa Kosova

Septembar, 2022.

SADRŽAJ

SPISAK SKRAĆENICA	3
1. UVOD	4
2. PREGLED.....	6
3. ANALITIČKI REZIME.....	7
a. Metodologija.....	8
4. KOSOVSKI I MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	9
4.1. Kosovski pravni i institucionalni okvir	9
4.1.1. Krivični zakони iz 2012. i 2019. godine.....	9
4.1.2. Zakon o zabrani pridruživanja oružanim sukobima van teritorije zemlje..	16
4.1.3. Zakon o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma ..	16
4.1.4. Proceduralno pravo	18
4.1.5. Zakon o međunarodnoj pravnoj saradnji u krivičnim stvarima.....	20
4.1.6. Kosovska Strategija protiv terorizma i akcioni plan 2018–2022.....	21
4.1.7. Institucionalni okvir.....	22
4.2. Međunarodni pravni okvir.....	23
4.2.1. Evropska konvencija o ljudskim pravima i terorizmu	26
5. SLUČAJEVI POVEZANI SA TERORIZMOM NA KOSOVU 2018–2020.....	29
5.1. Ključni nalazi.....	29
5.1.1. Diskusija o nalazima	31
5.1.2. Pritvor	32
5.1.3. Optužnice i adekvatnost optužbi	33
5.1.4. Finansiranje terorizma	37
5.1.5. Suđenja	39
5.1.6. Presude i kazne	40
6. PREPORUKE	47
7. ZAKLJUČAK.....	49
ANEKS I.....	50

SPISAK SKRAĆENICA

AKK	Advokatska komora Kosova
BPPN/FT	Borba protiv pranja novca i finansiranja terorizma
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
EU	Evropska unija
FOJ	Finansijsko-obaveštajna jedinica
KZ	Krivični zakonik Kosova
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
OHCHR	Kancelarija visokog komesara za ljudska prava
SE	Savet Evrope
UATI	Univerzalni antiteroristički instrumenti
UN	Ujedinjene nacije
VERLT	Nasilni ekstremizam i radikalizacija koji vode ka terorizmu
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku Kosova

1. UVOD

„Naši odgovori na terorizam, kao i naši naponi da ga osujetimo i sprečimo, treba da podržavaju ljudska prava koja teroristi žele da unište. Poštovanje ljudskih prava, osnovnih sloboda i vladavine prava suštinsko su oruđe u naporima na suzbijanju terorizma — a ne privilegije koje treba žrtvovati u napetim situacijama.“

Bivši generalni sekretar UN-a Kofi Anan (2003)

Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju na Kosovu (OEBS) daje sveobuhvatan doprinos međunarodnim naporima protiv terorizma koje vode Ujedinjene nacije.¹ Borba protiv terorizma i nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu (VERLT) prioritet je za OEBS.

Terorizam predstavlja značajnu pretnju miru, bezbednosti i stabilnosti. Ovaj izveštaj obuhvata niz strateških ključnih oblasti za OEBS-ove aktivnosti protiv terorizma, uključujući: promovisanje primene međunarodnog pravnog okvira protiv terorizma i unapređenje međunarodne pravne saradnje u krivičnim stvarima povezanim sa terorizmom; sprečavanje i suzbijanje finansiranja terorizma; i promovisanje i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u kontekstu mera protiv terorizma.²

Misija OEBS-a na Kosovu nadgleda poštovanje načela vladavine prava, pravičnog suđenja i standarda ljudskih prava u pravosudnom sektoru. Prioritet u nadgledanju daje se predmetima povezanim sa terorizmom u kosovskom sistemu krivičnog pravosuđa. Od 2018. godine, OEBS je nadgledao preko 200 ročišta u približno 50 predmeta kategorisanih kao terorizam ili povezani sa terorizmom. Svrha ovog izveštaja je da analizira obimne podatke sadržane u bazi podataka o nadgledanju suđenja i objedini nalaze OEBS-ovih posmatrača suđenja. Izveštaj će takođe predstaviti sveobuhvatnu analizu postojećeg pravnog okvira za borbu protiv terorizma na Kosovu i oceniti u kojoj meri je taj okvir u skladu sa međunarodnim pravom i standardima. Nalazi u ovom izveštaju zasnovani su na informacijama iz OEBS-ove baze podataka o nadgledanju suđenja, njegovih internih izveštaja i direktnih razgovora.³ On identifikuje najbolje prakse kao i nedostatke u zakonodavstvu, proceduri i/ili praksi.

¹ Borba protiv terorizma. Dostupno na <https://www.osce.org/countering-terrorism> (pristupljeno 28. januara 2021).

² *Ibid.*

³ Obavljeni preko platforme Zoom.

Očekuje se da će OEBS ovaj izveštaj koristiti za zagovaranje reforme zakonodavstva i praktične politike ako bude potrebno, utvrđivanje međusektorskih pitanja i osmišljavanje ciljanih aktivnosti razvoja kapaciteta.

Ovaj izveštaj su sačinile dva pravne konsultantkinje OEBS-a, *Kirsty Brimelow KC*,⁴ i *Maryam Mir*. *Kirsty Brimelow KC* je viša advokatica koja se bavi krivičnim pravom i međunarodnim ljudskim pravima. Ona je šefica Tima za međunarodno pravo ljudskih prava u advokatskoj kancelariji *Doughty Street Chambers*.⁵ Ona savetuje vlade o borbi protiv terorizma i ljudskim pravima. *Maryam Mir* je viša advokatica specijalizovana za krivičnu odbranu, sa posebnim fokusom na borbu protiv terorizma, u advokatskoj kancelariji *Doughty Street Chambers*.

OEBS želi da se zahvali sudijama, tužiocima, advokatima odbrane, Policiji Kosova (PK) i Finansijsko-obaveštajnoj jedinici (FOJ) na izdvojenom vremenu, posvećenosti napretku i dragocenom doprinosu koji su dali u pisanju ovog izveštaja.

4 Kraljeva pravna zastupnica

5 Dodatne informacije dostupne na: <https://www.doughtystreet.co.uk/>

2. PREGLED

Terorizam je i dalje jedna od najvećih globalnih pretnji bezbednosti, koja ugrožava uživanje prava na život, slobodu i fizički integritet žrtava. Ovo utiče na ljudska prava i krši ta prava. Globalni trend terorizma i njegovo širenje, posebno tokom poslednje dve decenije, predstavljaju pretnju i za narod na Kosovu.

Sprečavanje i borba protiv terorizma ostaju jedan od utvrđenih strateških prioriteta Vlade Kosova, sa javno deklarisanim opredeljenjem za dalje jačanje postojećih mehanizama i prilagođavanje aktuelnim trendovima i dinamici terorističkih pretnji. Prepoznajući pretnje i posledice terorizma, Vlada Kosova je 2009. godine izradila svoju prvu strategiju za borbu protiv terorizma koja je, pored uspostavljanja neophodnih mehanizama, obezbedila sveobuhvatan pristup sprečavanju i borbi protiv terorizma.

OEBS dosledno nadzire u kojoj meri su kosovsko zakonodavstvo koje inkriminiše terorizam i krivični postupci u vezi sa takvim slučajevima u skladu sa domaćim i međunarodnim pravnim standardima. U okviru svog mandata, OEBS takođe nastavlja da nadgleda kosovski pravosudni sistem kako bi detaljnije pratio nivo poštovanja ljudskih prava, načela vladavine prava i standarda pravičnog suđenja.

Izveštaj analizira nalaze OEBS-a nakon trogodišnjeg nadgledanja predmeta terorizma u periodu od 2018. do 2020. godine. Na osnovu analize važećeg Zakonika o krivičnom postupku, koja utvrđuje trendove u praksi krivičnog gonjenja, ilustrativnih primera i direktnih razgovora sa praktičarima i posmatračima suđenja, izveštaj daje pregled napretka na specifičnom polju krivičnog gonjenja slučajeva terorizma na Kosovu u poslednje tri godine. Utvrđujući oblasti za razvoj, posebno u sferama jačanja poštovanja standarda pravičnog suđenja, krivičnog gonjenja finansiranja terorizma i poboljšanja prakse izricanja kazni, ovaj izveštaj daje preporuke za korektivne korake koje treba da preduzmu ključne institucije na Kosovu koje se bave slučajevima povezanim sa terorizmom kako bi se obezbedilo delotvorno poštovanje međunarodnih pravnih standarda.

Osnivanje dva specijalizovana odeljenja 2019. godine (Odeljenja za terorizam u Specijalnom tužilaštvu i Posebnog odeljenja u Osnovnom sudu u Prištini) pokazalo se kao značajan i pozitivan korak ka jačanju institucija uključenih u krivično gonjenje krivičnih dela terorizma.

Sudije, tužioci, PK, FOJ i advokati odbrane pokazali su visok nivo posvećenosti i motivacije u radu na slučajevima koji uključuju terorizam. Međutim, rad institucionalnih tela i dalje ometa nedostatak stručne ekspertize, a praksa ne ispunjava standarde pravičnog suđenja. Ključni nalazi ovog izveštaja uključuju nedostatak dokaza koji potkrepljuju optužnice, nedostatke u obrazloženju za određivanje pritvora, odluke u kojima nije dovoljno detaljno navedena ocena dokaza, i probleme sa otkrivanjem činjenica u fazi prethodnog postupka i nejasnoće u pogledu pravnog okvira za otkrivanje činjenica tokom suđenja.

Potrebno je bolje razmotriti veze između pojedinačnih slučajeva i terorističkih grupa i da policija i tužioci iskoriste mogućnosti za prikupljanje obaveštajnih podataka od osumnjičenih ili osuđenih lica. Tokom istraživanja, sastavljačima ovog izveštaja dat je jedan komentar koji je kritikovao svrhu potvrdnog izjašnjavanja o krivici; smatrajući da se ono koristi da lice prizna krivicu, često bez obzira na dokaze, a potom bude oslobođeno. Zatim, ispitanici su stalno isticali zabrinutost zbog nastalog neformalnog shvatanja da priznavanje krivice znači uslovnu kaznu i stoga momentalno puštanje na slobodu. To je podsticaj da se prizna krivica bez obzira na stvarne dokaze o krivici.

Postojeću zakonsku i praksu krivičnog gonjenja u oblasti finansiranja terorizma potrebno je uskladiti sa standardima EU i međunarodnim standardima. Nedostatak operativnog nadzora doveo je do neefikasnog krivičnog gonjenja u ovoj oblasti. Sudije, tužioci i FOJ imali bi koristi od obuke usmerene na krivično gonjenje finansiranja terorizma i oblasti koje se ukrštaju sa krivičnim delima pranja novca.

Vladini kreatori politike pod ogromnim su pritiskom jer treba da se vidi da preduzimaju pozitivne mere u pogledu terorističkih pretnji, i često se suočavaju sa konkurentnim političkim, logističkim i informacionim zahtevima. Potreba da se pokaže da slučajevi prolaze kroz sudove rizikuje da zameni efikasnost u zaštiti života ljudi i da fokus bude na lakim metama, a ne na organizatorima i onima koji vrbuju članove terorističkih grupa.

Namena ovog izveštaja jeste da podrži aktivne pravne stručnjake na Kosovu u održavanju najviših standarda profesionalizma u oblasti zakona i praktične politike koja je puna izazova.

a. Metodologija

Ovaj izveštaj zasnovan je na:

- (i) kvalitativnoj i kvantitativnoj proceni nadgledanih sudskih predmeta povezanih sa terorizmom od 2018. do 2020. godine;⁶
- (ii) proceni podataka dobijenih od relevantnih institucija krivičnog pravosuđa, odnosno PK, Tužilačkog saveta Kosova (TSK) i Sudskog saveta Kosova (SSK);
- (iii) osam direktnih razgovora i diskusija sa predstavnicima relevantnih institucija krivičnog pravosuđa, odnosno policijskim službenicima, tužiocima, sudijama i advokatima;
- (iv) zapažanjima koje je prenela grupa za sistematsko nadgledanje sudova koju nadzire OEBS.

U izveštaju se koriste podaci do kojih su došli OEBS-ovi posmatrači suđenja tokom 220 sudskih rasprava u 54 predmeta povezanih sa terorizmom, koje su nadgledali u periodu od 2018. do 2020. godine pred tri osnovna suda na Kosovu.⁷

⁶ Period izveštavanja je od 1. januara 2018. do 31. decembra 2020.

⁷ Pred svakim od osnovnih sudova nadgledan je sledeći broj ročišta u vezi sa krivičnim delima povezanim sa terorizmom: Osnovni sud u Prištini - 210 ročišta; Osnovni sud u Peći - 8 ročišta i Osnovni sud u Gnjilanu - samo 2 ročišta. OEBS-ov tim za nadgledanje suđenja nije uključio podatke iz drugih regionalnih sudova jer nije bilo zabeleženih ili nadgledanih ročišta u vezi sa krivičnim delima povezanim sa terorizmom u drugim regionima osnovnih sudova, odnosno Osnovnom sudu u Mitrovici; Osnovnom sudu u Prizrenu; Osnovnom sudu u Uroševcu; i Osnovnom sudu u Đakovici.

4.KOSOVSKI I MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

4.1. Kosovski pravni i institucionalni okvir

Krivično gonjenje terorizma u kosovskom pravu nije kodifikovano u jednom zakonu, već se ovi zakonski propisi mogu naći u raznim zakonima:

- A. Krivični zakonik (2012)⁸
- B. Krivični zakonik (2019)⁹
- C. Zakon o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje
- D. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma
- E. Zakon o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma

4.1.1. Krivični zakonici iz 2012. i 2019. godine

Krivični zakonik Kosova (KZ) iz 2012.¹⁰ nedavno je zamenjen KZ iz 2019. Ova dva KZ su slična, ali svrha KZ iz 2019. bila je da popuni praznine u prethodnom zakonu u dve ključne oblasti: finansiranje terorizma i putovanje radi terorizma. U KZ iz 2012, Glava XIV¹¹ sadrži 10 članova koji se odnose na krivična dela terorizma:

- Član** 136 Izvršenje dela terorizma;
- Član** 137 Saučesništvo u izvršenju terorizma;
- Član** 138 Obezbeđivanje sredstava za teroristički čin;
- Član** 139 Rekrutovanje za terorizam
- Član** 140 Obučavanje za terorizam
- Član** 141 Podstrekavanje na vršenje terorističkog napada
- Član** 142 Skrivanje ili neprijavlivanje terorista i terorističkih grupa
- Član** 143 Organizacija i učešće u terorističkoj grupi
- Član** 144 Pripremanje terorističkih dela ili krivičnih dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo
- Član** 145 Nevažnost izvršenja terorističkog dela

Pored ovih krivičnih dela, KZ iz 2012. navodi još tri krivična dela koja se odnose na neprijavlivanje terorističkih dela (uključujući krivična dela u pokušaju).¹²

8 Krivični zakonik Kosova, br.04/L-082, 13. jul 2012.

9 Krivični zakonik Kosova, br. 06/L-074, 14. januar 2019.

10 Stupio na snagu 1. januara 2013.

11 Krivični zakonik Kosova, br.04/L-082, 13. jul 2012.

12 *Ibid.* Član 385(2)(2.4) Neprijavlivanje pripreme krivičnog dela; član 386(1.4) Neprijavlivanje krivičnih dela ili izvršilaca i član 388(2)(2.4) Pomaganje izvršiocu nakon izvršenog krivičnog dela. Član 145 KZ glasi: „*Da bi delo bilo smatrano terorističkim delom, shodno odredbama članova 135-144 ove glave, nije neophodno da se terorističko delo zaista i izvrši*”.

Dana 14. januara 2019. godine, objavljen je novi KZ (stupio na snagu tri meseca posle dana objavljivanja; 14. aprila 2019).¹³ Glava XIV KZ iz 2019. sadrži 11 članova koji se odnose na krivična dela terorizma, uključujući i prethodni, „nebitnost izvršenja krivičnog dela terorizma“, koji precizira da nije neophodno da delo terorizma zaista bude izvršeno da bi predstavljalo krivično delo terorizma. Pripremne radnje za delo terorizma i učešće/organizovanje ostaju u Zakoniku iz 2019, kao i krivična dela u pokušaju.¹⁴ Raspoložive propisane kazne za ove članove ostale su iste kao i u KZ iz 2012.

U vezi sa definicijom terorizma,¹⁵ član 135 KZ iz 2012. definiše terorizam u članovima 121-145 na sledeći način:

„Terorizam, teroristički akt ili teroristički napad - izvršenje jednog ili više dole nabrojanih krivičnih dela u nameri da ozbiljno zaplaši stanovništvo, da primora državni organ, vladu ili međunarodnu organizaciju da uradi ili da se uzdrži od neke radnje, ili da ozbiljno destabilizuje ili uništi temeljne političke, ustavne, privredne ili društvene strukture Republike Kosovo, druge države ili neke međunarodne organizacije.“

Na spisku krivičnih dela nalaze se ubistvo, napad, zagađenje i otmica. Date su i definicije sredstava, finansijskih izvora i terorističke grupe koje glase:

- i. *„Izraz sredstva - obuhvata imovinu svih vrsta, materijalnu ili nematerijalnu, pokretnu ili nepokretnu, na bilo koji način da je stečena, i pravna dokumenta ili instrumente u svakom obliku uključujući računarski ili digitalni, koji dokazuju vlasništvo ili interes u takvom vlasništvu, uključujući ali ne ograničavajući se na bankarske kredite, putničke čekove, bankarske čekove, platne naloge, akcije, vrednosne papire, menice, čekove i kreditna pisma.*
- ii. *Izraz finansijski izvori - uključuje ali se ne ograničava na izdavanje pod zakup, sigurne kuće, lažnu dokumentaciju ili lične isprave, finansijske usluge, opremu, ljudstvo, oružje, prevozna sredstva, opremu za komunikaciju i drugu fizičku imovinu, osim neophodnih lekova.*

¹³ Krivični zakonik Kosova, br. 06/L-074, 14. januar 2019; stupio na snagu u aprilu 2019.

¹⁴ *Ibid.* Član 377(2)(2.4) Neprijavlivanje pripremanja krivičnog dela; član 378(1.4) Neprijavlivanje krivičnih dela ili njihovih izvršilaca i član 380(2)(2.4) Pomaganje izvršiocu nakon izvršenja krivičnog dela.

¹⁵ Videti diskusiju o definiciji terorizma u aneksu.

- iii. *Izraz teroristička grupa - označava strukturiranu grupu od više od dva lica, koja postoji u određenom vremenskom periodu i koja deluje u saradnji za izvršenje terorizma. Izraz strukturirana grupa označava grupu koja nije slučajno formirana za neposredno izvršenje dela i koja ne mora da ima formalno definisane uloge za svoje članove, kontinuitet članstva ili izgrađenu strukturu.*¹⁶

Član 136 KZ iz 2012. uvodi samostalno krivično delo terorizma:

- i. *"KO izvrši krivično delo terorizma kazniće se kaznom zatvora od najmanje pet (5) godina.*
- ii. *Kad je krivično delo iz stava 1 ovog člana izazvalo teške telesne povrede jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina."*

Na kraju, članovi 137-144 KZ iz 2012. utvrđuju krivična dela saučesništva u terorizmu i pripremanja terorističkih dela. Član 145 precizira da nije neophodno da delo terorizma bude i izvršeno.

Važno je napomenuti datum stupanja na snagu KZ iz 2019. Stupio je na snagu tri meseca od dana objavljivanja u Službenom listu Kosova¹⁷ (član 434).

Gore navedeni članovi KZ iz 2012. duplirani su u KZ iz 2019, s tim da je član 135 sada član 128 koji definiše terorizam za odredbe iz članova 114-139. Dodate su i definicije strukturirane grupe i teroriste, koje glase:

- i. *"Izraz strukturirana grupa - označava grupu koja nije slučajno formirana za neposredno izvršenje dela i koja ne mora da ima formalno definisane uloge za svoje članove, kontinuitet članstva ili izgrađenu strukturu.*
- ii. *Izraz terorista - označava svako fizičko lice koje: (i) izvršava teroristički akt na bilo koji način neposredno ili posredno; (ii) organizuje ili usmerava ostale da izvrše teroristička dela; ili (iii) doprinosi izvršenju terorističkih dela sa grupom osoba koja deluje sa zajedničkom svrhom gde je doprinos učinjen umišljajno i sa ciljem omogućavanja napredovanja terorističkog akta ili sa saznanjem namere grupe da izvrši teroristički akt."*

Član 143 KZ iz 2012. sada je član 136 u KZ iz 2019, a formulacija je ostala ista:

- i. *"Ko osnuje, organizuje ili vodi terorističku grupu, kazniće se novčanom kaznom do petsto hiljada (500.000) evra i kaznom zatvora u trajanju od deset (10) do dvadeset (20) godina."*
- ii. *Ko učestvuje u delovanju terorističke grupe, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do deset (10) godina."*

¹⁶ Krivični zakonik Kosova, br. 04/L-082, 13. jul 2012, članovi 135(2), 135(3), 135(4).

¹⁷ Objavljen je 14. januara 2019.

Najznačajniji napredak u KZ iz 2019. jeste uvođenje članova koji ističu inkriminaciju finansiranja terorizma. Član 131 obuhvata olakšavanje i finansiranje izvršenja terorizma, i proširuje moguće kazne za finansiranje terorizma sa pet na najviše petnaest godina¹⁸ i povećava raspoloživu novčanu kaznu na najviše 500.000 evra.¹⁹ Član 308 KZ iz 2012, koji inkriminiše pranje novca i finansiranje terorizma, postao je član 302 u KZ iz 2019.

Drugi dodatak vredan pažnje je inkriminacija putovanja u svrhe terorizma utvrđena u članu 137 KZ iz 2019, čime se ovaj zakonik usklađuje sa međunarodnim standardima po ovom pitanju.²⁰

I KZ iz 2012. i KZ iz 2019. sadrže odredbu o primeni najpovoljnijeg zakona (član 3), odnosno da se na izvršioca krivičnog dela primenjuje zakon koji je važio u vreme izvršenja krivičnog dela, a u slučaju izmene važećeg zakona pre izricanja pravosnažne odluke, primeniće se zakon koji je najpovoljniji za izvršioca.

Krivični zakonik iz 2012. godine	Krivični zakonik iz 2019. godine
<p>Član 136 „Izvršenje dela terorizma“</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Svako lice koje izvrši teroristički akt kazniće se kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet (5) godina. 2. Kada je delo iz stava 1. ovog člana za rezultat imalo teške telesne povrede jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina. 3. Kada je delo iz stava 1. ovog člana izazvalo smrt jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od petnaest (15) godina do kazne doživotnog zatvora. 	<p>Član 129 „Izvršenje terorističkog dela“</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ko izvrši krivično delo terorizma kazniće se kaznom zatvora od najmanje pet (5) godina. 2. Kad je krivično delo iz stava 1 ovog člana izazvalo teške telesne povrede jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina. 3. Kad je krivično delo iz stava 1 ovog člana dovelo do smrti jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje petnaest (15) godina ili kaznom doživotnog zatvora.
<p>Član 137 „Saučesništvo u izvršenju terorizma“</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kada se delo iz člana 385 ili 386 ovog zakonika izvrši u cilju terorizma, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest (6) meseci do pet (5) godina. 2. Kada se delo iz člana 388 ovog zakonika izvrši u cilju terorizma, izvršilac će se kazniti 	<p>Član 130 „Pomaganje u izvršenju terorizma“</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kad se delo iz člana 377 ili 378 ovog zakonika izvrši u vezi sa terorizmom, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest (6) meseci do pet (5) godina. 2. Kad je krivično delo iz člana 380 ovog zakonika izvršeno u vezi sa terorizmom,

18 Član 138 Krivičnog zakonika Kosova, br.04/L-082, 13. jul 2012.

19 Član 131 Krivičnog zakonika Kosova, br. 06/L-074, 14. januar 2019.

20 Dodatni protokol uz Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju terorizma predviđa uključivanje takvog krivičnog dela u domaće zakonodavstvo. Videti član 4 stav 2 koji glasi: „Svaka strana donosi takve mere koje mogu biti potrebne kako bi se „putovanje u inostranstvo u svrhu terorizma“, kako je definisano u stavu 1, sa njene teritorije ili njenih državljana, ako je počinjeno protivpravno i s namerom, ustanovilo kao krivično delo u njenom domaćem pravu. Istovremeno, svaka strana može da utvrdi uslove koje zahtevaju njena ustavna načela i koji su u skladu sa njima.“

<p>kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do pet (5) godina.</p> <p>3. Svako lice koje pruži pomoć ili svoje saučesništvo nakon izvršenja terorističkog dela, davanjem novčanih ili drugih materijalnih resursa, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p>	<p>izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p> <p>3. Ko pruži pomoć izvršiocu ili saučesniku posle izvršenja terorističkog dela tako što obezbedi sredstva ili druge materijalne resurse tim licima u bilo koju svrhu, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p>
<p>Član 138 „Obezbeđivanje sredstava za teroristički čin“</p> <p>1. Svako lice koje bilo kojim sredstvima neposredno ili posredno obezbedi, sakupi ili sakrije sredstva ili imovinska dobra sa namerom, ili znanjem ili realnim osnovama za verovanje da će ta sredstva biti iskorišćena u celini ili delom, za ili od strane terorističke grupe, ili za izvršenje terorističkog dela, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p> <p>2. Svako lice koje pomogne izvršiocu ili njegovom saučesniku, nakon izvršenja krivičnog dela, obezbeđivanjem sredstava ili drugih materijalnih resursa, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p>	<p>Član 131 „Olakšavanje i finansiranje izvršenja terorizma“</p> <p>1. Ko god na bilo koji način neposredno ili posredno daje, traži, prikuplja ili skriva, organizuje, pripremi, stavi na raspolaganje sredstva ili druga materijalna dobra ili naloži drugima da to učine u nameri, znajući ili imajući opravdanu osnovu da veruje da će se ta sredstva upotrebiti u celini ili delom, za potrebe ili od strane teroriste pojedinca ili terorističke grupe ili za izvršenje terorističkog dela, kazniće se novčanom kaznom u iznosu od petsto hiljada (500.000) evra i kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p> <p>2. Za bilo koje delo koje čini krivično delo iz stava 1. ovog člana nije neophodno da se delo terorizma desilo ili da su finansijska sredstva u stvari upotrebljena za izvršenje dela terorizma.</p>
<p>Član 139 „Regrutovanje za terorizam“</p> <p>Svako lice koje regrutuje drugoga za izvršenje ili pripremu izvršenja terorističkog napada, da učestvuje u aktivnostima terorističke grupe, ili da pruži materijalne resurse, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p>	<p>Član 132 „Vrbovanje za terorizam“</p> <p>Ko god pozove drugog na izvršenje ili učešće na izvršenje terorističkog dela ili da učestvuje u aktivnostima teroriste ili terorističke grupe, ili da obezbedi sredstva ili materijalne resurse, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p>
<p>Član 140 „Obučavanje za terorizam“</p> <p>1. Svako lice koje pruži ili prođe kroz obuku za terorizam će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p> <p>2. U svrhe ovog člana, „obuka za terorizam“ znači obučavanje ili uputstva o pravljenju ili upotrebi eksploziva, vatrenog oružja ili drugog oružja ili otrovnih ili opasnih supstanci, ili obuka u drugim specifičnim metodama ili tehnikama, u svrhe izvršenja ili doprinosa u izvršenju terorističkog dela, sa znanjem da postoji namera da se</p>	<p>Član 133 „Obučavanje za terorizam“</p> <p>1. Ko obučava druge ili prihvata obuke za terorizam, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p> <p>2. Za potrebe ovog člana, izraz „obučavanje za terorizam“ podrazumeva obučavanje odnosno uputstva kao i pružanje znanja ili dobijanje znanja ili praktičnih veština o pravljenju ili upotrebi eksplozivnih sredstava, vatrenog oružja ili drugog oružja, hemijskih, bakterioloških, nuklearnih ili drugih štetnih ili otrovnih materija po ljude, imovinu ili životnu</p>

<p>naučene veštine žele upotrebiti u svrhe terorizma.</p>	<p>sredinu, odnosno obučavanje o drugim specifičnim metodama ili tehnikama, u cilju izvršenja ili davanja doprinosa izvršenju terorističkog dela, uz svest o postojanju namere da se pružene ili dobijene veštine upotrebe u te namene.</p>
<p>Član 141 „Podstrekivanje na vršenje terorističkog napada“ Svako lice koje distribuirao, ili omogućio dostupnost na drugi način, poruku javnosti, sa namerom da podstrekava na vršenje terorističkog dela, a da takvo ponašanje, bez obzira da li neposredno ili ne, zagovara teroristička dela, izaziva opasnost da jedan ili više takvih dela mogu biti počinjeni, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet (5) godina.</p>	<p>Član 134 „Podstrekavanje na izvršenje terorističkih dela“ Ko distribuirao poruku ili na bilo koji način omogućio slanje javnosti, u nameri podstrekavanja na izvršenje terorističkog dela, kad takvo ponašanje, nezavisno od toga da li neposredno govori ili ne govori u prilog izvršenja terorističkih dela, stvara opasnost od toga da se jedno ili više takvih dela zaista izvrše, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do pet (5) godina.</p>
<p>Član 142 „Skrivanje ili neprijavlivanje terorista i terorističkih grupa“ 1. Svako lice koje sakrije postojanje terorističke grupe ili njenih pripadnika, onemogućava otkrivanje ili hvatanje terorističke grupe ili njenih pripadnika, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina. 2. Kada je delo iz članova 385 ili 386 ovog zakonika izvršeno u vezi sa terorizmom, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest (6) meseci do pet (5) godina. 3. Kada je delo iz člana 388 ovog zakonika izvršeno u vezi sa terorizmom, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p>	<p>Član 135 „Prikivanje ili neprijavlivanje terorista ili terorističkih grupa“ 1. Ko prikriva postojanje teroriste ili terorističke grupe ili njenih pripadnika, onemogućava otkrivanje ili hvatanje terorističke grupe ili njenih pripadnika, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina. 2. Kada je krivično delo iz članova 377 ili 378 ovog zakonika izvršeno u vezi sa terorizmom, izvršilac će se kazniti zatvorom u trajanju od šest (6) meseci do pet (5) godina. 3. Kada je krivično delo iz člana 380 ovog zakonika izvršeno u vezi sa terorizmom, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p>
<p>Član 143 „Organizacija i učešće u terorističkoj grupi“ 1. Svako lice koje organizuje ili rukovodi terorističkom grupom, kazniće se novčanom kaznom do petsto hiljada (500.000) evra i kaznom zatvora u trajanju od deset (10) do dvadeset (20) godina. 2. Svako lice koje učestvuje u aktivnostima terorističke grupe, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do deset (10) godina.</p>	<p>Član 136 „Organizovanje i učešće u terorističkoj grupi“ 1. Ko osnuje, organizuje ili vodi terorističku grupu, kazniće se novčanom kaznom do petsto hiljada (500.000) evra i kaznom zatvora u trajanju od deset (10) do dvadeset (20) godina. 2. Ko učestvuje u delovanju terorističke grupe, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do deset (10) godina.</p>
	<p>Član 137 „Putovanje u svrhu terorizma“ 1. Ko putuje unutar ili van teritorije Republike Kosovo u svrhu izvršenja, doprinošenja ili</p>

	<p>učestvovanja u izvršenju dela terorizma ili u svrhu učestvovanja u aktivnostima teroriste ili terorističke grupe ili u svrhu pružanja ili dobijanja obuke za terorizam kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do deset (10) godina.</p> <p>2. Ko na bilo koji način pomaže kao što je propisano u izvršenju dela u ovom članu i kao što je propisano članom 33 ovog zakona, organizuje ili omogućuje putovanje svake osobe sa znanjem da je putovanje u svrhu predviđenu u stavu 1 ovog člana kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do osam (8) godina.</p>
<p>Član 144 „Pripremanje terorističkih dela ili krivičnih dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo“</p> <p>5. Svako lice koje priprema izvršenje krivičnih dela iz članova 135-142 ovog zakonika, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do pet (5) godina.</p> <p>6. U svrhe ovog člana, „pripremanje krivičnog dela“ uključuje snabdevanje ili omogućavanje sredstava za izvršenje krivičnog dela; uklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog dela; pristanak, planiranje ili organizaciju sa drugim licem izvršenja krivičnog dela; kao i druge aktivnosti koje stvaraju uslove za neposredno izvršenje krivičnog dela, ali koje nisu deo bića krivičnog dela.</p> <p>7. Svako lice koje sa teritorije Republike Kosovo iznese eksplozive, oružja, otrove, namirnice, municiju ili drugi materijal za izvršenje jednog ili više krivičnih dela u ovoj glavi, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet do petnaest godina.</p> <p>8. Svako lice koje, u cilju izvršenja jednog ili više terorističkih akata iz ove glave, pošalje ili prebaci oružane grupe, opremu, ili druge imovinske resurse u ili iz Republike Kosovo, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od deset (10) do dvadeset (20) godina.</p>	<p>Član 138 „Pripremanje terorističkih dela ili krivičnih dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo“</p> <p>1. Ko priprema izvršenje krivičnih dela iz članova 128-137 iz ove glave, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do pet (5) godina</p> <p>2. Za potrebe ovog člana, „pripremanje krivičnog dela“ obuhvata nabavljanje ili osposobljavanje sredstava za izvršenje krivičnog dela; otklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog dela; zajedno sa drugima dogovor, planiranje ili organizovanje izvršenja krivičnog dela; kao i sve druge aktivnosti koje stvaraju uslove za neposredno izvršenje krivičnog dela, ali koje same po sebi nisu krivično delo.</p> <p>3. Ko pošalje, ili unese odnosno iznese sa teritorije Republike Kosovo oružje, eksploziv, otrove, opremu, municiju ili drugi materijal za izvršenje jednog ili više krivičnih dela iz ove glave, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od pet (5) do petnaest (15) godina.</p> <p>4. Ko u nameri izvršenja jednog ili više terorističkih akata iz ove glave, pošalje odnosno prebaci oružane grupe ili unese opremu ili druge materijalne resurse u Republiku Kosovo ili ih izvede odnosno iznese iz nje, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od deset (10) do dvadeset (20) godina.</p>

<p>Član 145 „Nevažnost izvršenja terorističkog dela“ Da bi delo bilo smatrano terorističkim delom, shodno odredbama članova 135-144 ove glave, nije neophodno da se terorističko delo zaista i izvrši.</p>	<p>Član 139 „Nebitnost vršenja terorističkog dela i veza sa terorističkim krivičnim delima“ Da bi neko delo činilo krivično delo u smislu odredbi članova 128-138 ove glave, nije neophodno da terorističko delo zaista bude izvršeno niti je neophodno u pogledu dela iz članova 132, 133, 134 i 137 ove glave da postoji povezanost sa drugim delom u ovom zakoniku.</p>
--	--

Slika 1: Uporedna tabela krivičnih zakonika iz 2012/2019

4.1.2. Zakon o zabrani pridruživanja oružanim sukobima van teritorije zemlje pridruživanja oružanim sukobima van teritorije zemlje

Skupština Kosova je 12. marta 2015. godine odobrila Zakon o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje. On izričito zabranjuje pridruživanje oružanim sukobima van Kosova.²¹ Ovom odredbom utvrđeno je nekoliko krivičnih dela u vezi sa pridruživanjem takvim oružanim sukobima²² i:

„primenjuju se na bilo koju osobu koja učestvuje ili organizuje, regrutuje, finansira, podstiče, vodi ili obučava osobe ili grupe lica sa ciljem udruživanja ili učestvovanja u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačnim, u bilo kom obliku oružanih sukoba van teritorije Republike Kosovo“²³ uz predviđene kazne zatvora od najmanje šest meseci do najviše 15 godina.“

4.1.3. Zakon o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma

Prethodnim Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma²⁴ iz 2010. godine osnovana je Finansijsko-obaveštajna jedinica unutar Ministarstva finansija i ekonomije (MFE) kao nezavisna centralna institucija „odgovorna za istraživanje, prikupljanje, analiziranje i dostavljanje informacija nadležnim organima, te objavljivanje informacija vezano za potencijalno pranje novca i finansiranje terorizma.“²⁵

21 Zakon br. 05/L-002, o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje, 2. april 2015.

22 *Ibid.* Član 3 [Udruživanje ili učestvovanje u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačno van teritorije Republike Kosovo]

23 *Ibid.* Član 2.

24 Zakon br. 03/L-196, o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, 9. novembar 2010. Zakon br. 04/L-178, o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-196, o sprečavanju pranja novca i sprečavanju finansiranja terorizma, 8. mart 2013.

25 *Ibid.* Član 4.

Ovaj zakon našao se na udaru nevladinih organizacija (NVO) koje su se žalile da sadrži mnogo restriktivnih odredbi, koje su smatrane previše opterećujućim.

Poslednji Zakon br. 05/L-096, o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma,²⁶ usvojen je 16. maja 2016, a stupio je na snagu 15. juna 2016. godine.²⁷ On sadrži konkretne stavove o dužnoj pažnji prema klijentu, kao i o osnivanju nezavisnog odbora. Kao rezultat intenzivnog angažovanja i zagovaranja organizacija građanskog društva i Evropskog centra za neprofitno pravo (ECNL), novim zakonom ukinuta je većina restriktivnih odredbi iz prethodnog zakona. Međutim, ECNL tvrdi da neke preostale odredbe o NVO nisu u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući i ograničenja u pogledu prihvatanja gotovinskih donacija i obaveza finansiranja programa obuke protiv pranja novca i obavljanja redovne profesionalne analize. Budući da se radi o standardnim merama za banke i održive subjekte, postojala je žalba da ove obaveze teško može da ispuni većina registrovanih NVO, koje su male i na zajednici zasnovane organizacije.²⁸

Zakon br. 05/L-096 utvrđuje sankcije od pet do 15 godina zatvora za kršenje njegovih članova, uz novčane kazne u iznosu do 500.000 evra.²⁹ Iako je konstatovano da je ostvaren izuzetan napredak u kodifikaciji inkriminacije finansiranja terorizma, Izveštaj EU o napretku Kosova za 2019. navodi da „Zakon o pranju novca i finansiranju terorizma nije u potpunosti u skladu sa zakonodavstvom EU i međunarodnim standardima“.³⁰ Prema ovom izveštaju: „I dalje su prisutni glavni nedostaci u pravnom i institucionalnom okviru, tj. (i) dvosmislenost podeljene nadzorne odgovornosti finansijskog sektora između FOJ-a i Centralne banke; (ii) nedostatak ciljanih finansijskih sankcija i mera za obezbeđivanje potpunog oduzimanja imovine terorista; (iii) značajni nedostaci u vezi sa registracijom, praćenjem i nadziranjem NVO u svrhu borbe protiv finansiranja terorizma; (iv) značajne praznine u režimu nadzora, posebno za sektor koji nije bankarski; i (v) nejednako i neefikasno prijavljivanje sumnjivih transakcija u svim sektorima što se tiče preventivnih mera.“

U januaru 2021. godine, osoblje FOJ-a je tokom razgovora saopštilo da se trenutno razgovara o nacrtu zakona koji se bavi ovim pitanjima sa namerom da se otklone ovi nedostaci.³¹

26 Pored ovog zakona, shodno članu 23, stav 1, članu 35, stav 1, tačka 1.1 „Zakona br. 03/L-209 o Centralnoj banci Republike Kosovo“ (16. avgust 2010), članu 85, stav 1 „Zakona br. 04/L-093 o bankama, mikro-finansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama“ i članu 66, stav 2 „Zakona br. 05/L096 o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma“, Odbor Centralne banke je na sastanku održanom 24. novembra 2016. odobrio Uredbu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

27 Zakon br. 05/L-096, o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma, 15. jun 2016.

28 Izjava Kosovske fondacije građanskog društva (KCSF) na veb-sajtu: <https://www.kcsfoundation.org/sr/informacije-i-kapaciteti/resursi/okolina-za-civilno-drustvo-2/zakon-o-sprecavanju-pranja-novca-i-finansiranja-terorizma-2/> (pristupljeno 1.februara 2021).

29 Zakon br. 05/L-096, o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma, 15. jun 2016, član 57 [krivično delo finansiranja terorizma].

30 Izveštaj o Kosovu iz 2019, Evropska komisija, Brisel, 29.5.2019, str. 34, dostupno na <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-kosovo-report.pdf>; (pristupljeno 1. februara 2021). Videti i: Projekat za borbu protiv privrednog kriminala na Kosovu (PECK II) <https://www.coe.int/en/web/corruption/completed-projects/peck2> (pristupljeno 11. oktobra 2021).

31 Sastanak sa FOJ-om, 12. januar 2021.

4.1.4. Proceduralno pravo

Sveobuhvatni okvir za postupanje prema licima i garantovanje prava licima optuženim za krivična dela terorizma sadržan je u Zakoniku o krivičnom postupku (ZKP), koji se podjednako primenjuje na sve osumnjičene za krivična dela.³²

U ZKP postoje neka pomalo neuobičajena ograničenja koja se tiču prava osumnjičenih uključenih u optužbe za dela terorizma da biraju svog branioca:

Član 166 Prava uhapšenog lica

1. „Uhapšeno lice ima odmah pravo na prisustvo branioca koga sam izabere nakon hapšenja.“
- ...
5. „Ako je uhapšeno lice osumnjičeno za terorizam ili organizovan kriminal i ako postoji osnov za verovanje da je branilac koga je uhapšeno lice izabralo uključen u izvršenje krivičnog dela ili da će da ometa vođenje istrage, sudija za prethodni postupak može, na zahtev državnog tužioca, da naredi da bude imenovan drugi branilac da zastupa uhapšeno lice za period od najviše sedamdeset i dva (72) časova od trenutka hapšenja.“

Ova odredba ne govori ništa o tome koji teret dokazivanja tužilac treba da utvrdi pred sudijom za prethodni postupak kako bi dokazao tvrdnju da je branilac „uključen u izvršenje krivičnog dela“ ili kakva vrsta ponašanja u stvari mora da se prijavi kao pretnja da će branilac „da ometa vođenje istrage“. U ZKP po svemu sudeći ne postoji odredba prema kojoj oštećeni branilac može da opovrgne optužbu za ometanje/umešanost u krivično delo, i nije obrazloženo zašto, ako postoji izvestan strah da je branilac bio tako nedolično umešan, ograničenje pristupa klijentu može da se ukine 72 časa nakon što je uvedeno. S obzirom da ne postoji kvalifikacija za ovu kaznenu pretpostavku koja se ne može pobiti, javlja se zabrinutost da član 166 može da dovede do zloupotrebe. Pravo na branioca po izboru je pravo koje je dato u mnogim jurisdikcijama i po svemu sudeći arbitrarno ograničenje ovog prava rizikuje da naruši pravičnosti postupka uopšte, a posebno faze prethodnog postupka.

Pretpostavka nevinosti utvrđena je u članu 3, a pravo na pravično i nepristrasno suđenje u razumnom roku u članu 5 ZKP. Član 7 precizira da su sud, policija i tužilac dužni da pažljivo ispituju i dokažu svoj slučaj činjenicama koje terete okrivljenog kao i onima koje mu idu u prilog. Drugim rečima, istraga mora biti otvorena za dokaze koji mogu da ukažu na nekog drugog, a ne na okrivljenog. Ono što je važno jeste da ovi dokazi treba da budu dostupni okrivljenom „pre početka i tokom postupka“.³³ Obaveza tužioca da razmotri i okrivljujuće i oslobađajuće dokaze utvrđena je u članu 48 ZKP. Izgleda da ne postoji ustaljena praksa otkrivanja dokaza koji mogu da naruše navode tužbe i/ili idu u prilog

³² Zakonik o krivičnom postupku br. 04/L-123, (28. decembar 2012), izmenjen Zakonom br. 06/L-091 o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku br. 04/L-123 (4. jul 2019).

³³ *Ibid.* Član 7(2).

odbrani. Ovo znači da se svakom slučaju pristupa na ad hok osnovi i da je otkrivanje dokaza proizvoljno.

Članovi 70 do 77 ZKP utvrđuju ovlašćenja policije, uključujući i pravo da fotografiše osumnjičeno lice i uzmu njegove otiske prstiju. Nema pojedinosti o tome koliko dugo oni mogu da se čuvaju kao ni vidljivog uvažavanja prava osumnjičenog lica na privatnost, uključujući i uništavanje privatnih informacija.

Član 9 ZKP utvrđuje pravo okrivljenog lica da iznese dokaze koji mu idu u prilog i da ispita ili traži ispitivanje svedoka optužbe. Član 10 utvrđuje da po hapšenju, okrivljeno lice mora brzo i detaljno i na jeziku koji razume da bude obavješteno o delu koje mu se stavlja na teret i o prirodi i razlozima optužbe. Zatim, članovi 10 do 14 ZKP obuhvataju skup drugih važnih prava okrivljenog, uključujući i pravo na branioca, ali pod uslovom (i drugu kvalifikaciju) „kada to zahtevaju interesi pravde”.³⁴

Glava V ZKP predviđa dodatne pojedinosti o pravima okrivljenog na branioca i postoje kodifikovana prava za lica kojima je narušeno duševno zdravlje. Međutim, u praksi smo imali primere slučajeva u kojima ove zaštite i garancije nisu uzete u obzir na adekvatan način ili uopšte nisu uzete u obzir.

Druge značajne odredbe propisuju da je dete lice mlađe od 18 godina i da se maloletnikom smatra lice koje ima od 14 do 18 godina.

U vezi sa pravima dece, pravni okvir Kosova je u velikoj meri u skladu sa međunarodnim standardima, ali nije analizirano sprovođenje koje je, sudeći po izveštajima, ograničeno.³⁵ U julu 2020. godine stupio je na snagu novi Zakon o zaštiti deteta.³⁶ Njime se uvodi novi integrisani sistem zaštite deteta, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou. Na snazi je strategija i akcioni plan za prava deteta 2019-2023. Ovo je i dalje važna oblast na koju se treba koncentrisati, zato što se mnoga deca i dalje nalaze u kampovima u Siriji a možda žele da uđu/vrate se na Kosovo u dogledno vreme.

U vezi sa dokazima iz druge ruke, definisano je u zakonu da su dokazi suštinski nepouzdati ako je poreklo dokaza ili informacija nepoznato, ako se zasniva na glasinama ili se radi o informaciji koja je nemoguća ili nezamisliva.³⁷

U članu 22 ZKP, dela povezana sa terorizmom navedena su kao teška krivična dela.

³⁴ *Ibid.* Član 11 (4).

³⁵ Videti Izveštaj EK o Kosovu iz 2020, dostupan na https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf (pristupljeno 24. maja 2021)

³⁶ Zakon br. 06/L-084, o zaštiti deteta, 17. jul 2019.

³⁷ Zakonik o krivičnom postupku br. 04/L-123, član 19 1.16 i 1.17 i 1.29.

4.1.5. Zakon o međunarodnoj pravnoj saradnji u krivičnim stvarima

U 2013. godini, Skupština Kosova odobrila je Zakon o međunarodnoj pravnoj saradnji u krivičnim pitanjima,³⁸ kojim se utvrđuju uslovi i postupci za pravnu saradnju u krivičnim stvarima između Kosova i drugih jurisdikcija, osim ako nije drugačije predviđeno drugim sporazumima. Osim toga, ovaj zakon reguliše, između ostalog, pravila i postupke ekstradicije; prenos krivičnog postupka; prenos kazne; priznanje i izvršenje presuda međusobne pravne pomoći; pojavljivanje svedoka, veštaka i okrivljenih; sudske spise i druge vidove saradnje relevantne za istragu dela terorizma od strane više jurisdikcija.

Baš u ovom kontekstu ostvarena je saradnja u krivičnim stvarima povezanim sa terorizmom, sa ciljem sprečavanja i suzbijanja takvih krivičnih dela. Međutim, mehanizmi saradnje su onoliko efikasni koliko je efikasna njihova primena u praksi.

U okviru projekta Saveta Evrope protiv privrednog kriminala na Kosovu (PECK II) razmatra se koliko se na Kosovu poštuju 40 preporuka Operativne grupe za finansijske aktivnosti (FATF) i Direktiva EU (2015) 849.³⁹ Što se tiče finansijskog aspekta slučajeva povezanih sa terorizmom, utvrđeno je da kosovske institucije posebno zaostaju u primeni sveobuhvatnog sistema ciljanih finansijskih sankcija. Pravni okvir i dalje nije potpun, a prijavljivanje sumnjivih transakcija još uvek je neujednačeno.

Obveznik	2014	2015	2016	2017
Banke	15	23	19	10
Drugi, uključujući:	1	3	17	8
Nadzorno telo			(1)	
Određene nefinansijske kompanije ili zanimanja			(15)	(8)
Ukupno	16	26	36	18

*Slika 2: Izveštaji o sumnjivim transakcijama koje je dobila Finansijska istražna jedinica.
Izvor: Projekat Saveta Evrope za borbu protiv privrednog kriminala na Kosovu (PECK II)⁴⁰*

38 Zakon br. 04/L-213 o međunarodnoj pravnoj saradnji u krivičnim pitanjima, 2. septembar 2013.

39 Direktiva (EU) 2015/849 Evropskog parlamenta i Saveta od 20. maja 2015 (Službeni list Evropske unije L141/73, 5.6.2015) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849> (pristupljeno 2. februara 2021).

40 Izveštaj o proceni usklađenosti Kosova sa međunarodnim standardima borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, Projekat za borbu protiv privrednog kriminala na Kosovu (PECK II), 2018, na strani 81; dostupno na: <https://rm.coe.int/assessment-report-on-compliance-of-kosovo-with-international-anti-mone/16809381e1> (pristupljeno 24. maja 2021).

4.1.6. Kosovska Strategija protiv terorizma i akcioni plan 2018–2022

Kosovska strategija protiv terorizma i akcioni plan 2018–2020 koje je izradila vlada utvrđuju strategiju koja se zasniva na četiri stuba ili strateške ciljeve koji su u skladu sa Strategijom EU za borbu protiv terorizma:⁴¹

„Prevenција, sa ciljem da se spreči terorizam putem identifikovanja i suprotstavljanja izvršiocima, odnosno suprotstavljanja ideologijama i radikalnim doktrinama koje podstiču pojedince na nasilne radnje.

Zaštita, putem koje će se ojačati kapaciteti institucija za odbranu od terorističkih napada, odnosno od terorističkih pretnji po Republiku Kosovo ili njene interese u regionu i šire. Pored jačanja odbrambenih kapaciteta, planirane su i posebne mere za maksimalno smanjenje izloženosti ovoj pojavi.

Gonjenje, putem kojeg će organi za sprovođenje zakona goniti, istraživati i privesti pravdi pojedince ili grupe koje predstavljaju terorističke pretnje ili vrše teroristička krivična dela.

Odgovor, koji ima za cilj pripremu institucija da upravljaju i maksimalno umanje posledice potencijalnog terorističkog napada.“

Ukratko, ova strategija potvrđuje da su efikasna priprema i efikasan odgovor od presudne važnosti da se sačuvaju životi i maksimalno umanje potencijalna šteta od terorizma i njegove posledice.⁴²

Akcioni plan takođe zasniva svoju strategiju na fundamentalnim principima ustavnosti i zakonitosti, odnosno, preduzete mere protiv terorizma moraju da budu zasnovane na odredbama Ustava i važećeg zakonodavstva. Mora da postoji sveobuhvatni efikasan pristup u sprečavanju i borbi protiv terorističkih pretnji. To se postiže tako što sve vladine institucije, javne institucije, građansko društvo, privatni sektor i međunarodne organizacije primenjuju sveobuhvatan pristup ovom pitanju. Poštovanje ljudskih prava i sloboda mora biti od najveće važnosti – što znači garantovanje prava i sloboda svim licima tokom svih faza institucionalne uključenosti u sprečavanje i borbu protiv terorizma. Ovo obuhvata, između ostalog, očuvanje poverljivosti, odnosno institucije odgovorne za sprečavanje i borbu protiv terorizma treba da obezbede zaštitu poverljivosti informacija u fazi istrage i relevantnih postupaka i unapređenje aktivnosti saradnje i koordinacije između institucija kako bi obezbedile efikasnost i odgovarajuće kanale komunikacije.

41 Strategija Evropske unije za borbu protiv terorizma, 2005, dostupna na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/EN/pdf> (pristupljeno 24. maja 2021).

42 Na stranama 16 do 18 kosovske Strategije protiv terorizma i akcionog plana 2018–2020 navode se četiri stuba ove strategije u skladu sa onim definisanim u Strategiji EU protiv terorizma.

U širem smislu, saradnja između jurisdikcija od presudnog je značaja u borbi protiv globalnog teškog kriminala.

4.1.7. Institucionalni okvir

Policija, tužilaštvo i sudovi ključne su institucije uključene u istragu, krivično gonjenje i suđenje u slučajevima terorizma na Kosovu, uz podršku obaveštajne agencije i FOJ-a. Ovaj izveštaj se fokusira na učinak institucija pravosudnog sistema, odnosno policije, tužilaštva i sudova koji rade na rešavanju slučajeva povezanih sa terorizmom.

Uprava za borbu protiv terorizma u sastavu Odseka za krivične istrage Policije Kosova osnovana je oktobra 2006. godine kao specijalizovano telo uglavnom zaduženo za istragu slučajeva povezanih sa terorizmom u okviru jurisdikcije Kosova.⁴³

Specijalno tužilaštvo Kosova, sa sedištem u Prištini, glavna je institucija odgovorna za istragu i krivično gonjenje slučajeva povezanih sa terorizmom. Ovo relativno novo odeljenje regulisano je Zakonom o specijalnom tužilaštvu⁴⁴ i kontroliše celokupnu teritoriju sedam osnovnih sudova, uključujući i Osnovni sud u Prištini i Posebno odeljenje, koje sudi u predmetima povezanim sa terorizmom.

Pre januara 2020. godine, krivično gonjenje krivičnih dela terorizma nije bilo ovako izričito određeno, već se svim krivičnim delima bavila jedna, šira kriminalistička jedinica. Kancelarija specijalnog tužilaštva je februara 2020. godine odobrila strategiju unutrašnje reorganizacije, osnivajući po prvi put posebno Odeljenje za terorizam koje se sastoji od dva tužioca fokusirana isključivo na istragu i gonjenje svih krivičnih dela povezanih sa terorizmom.⁴⁵

Ova strukturalna promena kojom je specijalizovano krivično gonjenja terorista proširena je i na sudove nakon juna 2019. godine,⁴⁶ osnivanjem Posebnog odeljenja Osnovnog suda u Prištini.⁴⁷ U ovom Posebnom odeljenju trenutno radi 12 sudija.⁴⁸

U Izveštaju Evropske komisije o Kosovu za 2020. godinu (Izveštaj EK)⁴⁹ smatra se da je ostvaren napredak u borbi protiv terorizma, u skladu sa ciljevima utvrđenim u aranžmanu

43 Ova uprava je 27. decembra 2017. odobrila Standardne operativne postupke (SOP), a od 28. februara 2019. ima novu organizacionu strukturu, sa otprilike 50 službenika. Ovo je potvrđeno avgusta 2020. na sastanku između OEBS-a i predstavnika Uprave za borbu protiv terorizma. Dodatne informacije o ulozi i nadležnostima ove uprave mogu se naći na veb-sajtu Policije Kosova, dostupno na <https://www.kosovopolice.com/sr/departamenti/uprava-za-istrage/>

44 Zakon br. 03/L-052 o „Kancelariji specijalnog tužilaštva Republike Kosovo“, 3 jun 2008.

45 Strategija za reorganizaciju Specijalnog tužilaštva Kosova (februar 2020), dostupna na: <https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/Dokumente%20Publikime/PSH/Dokumente%20Strategjike/Strategjia%20per%20Riorganizimin%20e%20PSRK-se%20-%20Versioni%20ne%20Gjuhen%20Serbe.pdf> (pristupljeno 2. februara 2021).

46 Član 15(1)(1.1)(1.20), Zakon br. 03/L-199 o sudovima, 24. avgust 2010, ukinut Zakonom br. 06/L-054 o sudovima, 18. decembar 2018.

47 Član 42, član 13(1)(1.1) u vezi sa članom 18(1)(2), Zakon br. 06/L-054 o sudovima, 18. decembar 2018.

48 Sedmorica muškaraca i tri žene sudije.

49 Radni dokument osoblja Komisije – Izveštaj o Kosovu za 2020, Brisel, 06.10.2020. SWD (2020) 356 konačna verzija https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf (pristupljeno 4. februara 2021).

EU-Kosovo za sprovođenje Zajedničkog akcionog plana za borbu protiv terorizma za Zapadni Balkan, posebno kada je reč o rehabilitaciji i reintegraciji terorističkih boraca iz inostranstva i njihovih porodica. Međutim, utvrđene su slabosti u suzbijanju pranja novca. Takođe, Kosovo i dalje nema strukturirani aranžman sa Eurpolom. O ovome je bilo komentara u nekim od razgovora OEBS-a u svrhu ovog izveštaja. Zajednički akcioni plan će predstavljati osnovu za poboljšanu saradnju između Policije Kosova, Europolu i država članica EU, posebno u rešavanju pitanja terorizma i ekstremizma i organizovanog kriminala. Utvrđeno je da je „*oduzimanje imovine i dalje slabo*“.

Pored toga, Izveštaj EK je utvrdio da je funkcionisanje pravde na Kosovu i dalje sporo i neefikasno. U izveštaju se navodi da pokretanje elektronskog sistema vođenje predmeta i uvođenje centralnog sistema kaznene evidencije dobro napreduje. Sudski savet Kosova i Tužilački savet Kosova uložili su napore u sprovođenje zakona koji se odnose na funkcionisanje elektronskog sistema vođenja predmeta i uvođenje centralne kaznene evidencije.

Međutim, OEBS nije našao dokaze koji idu u prilog efikasnoj praktičnoj primeni elektronskog sistema u dostavljanju spisa predmeta i dati su primeri da se materijal kopira na disk bez ikakvog formalnog sistema za bezbedno pohranjivanje. Ovo je posebno važno u slučajevima koji su veoma osetljivi i koji mogu da imaju šire bezbednosne implikacije.

4.2. Međunarodni pravni okvir

Brojni međunarodni pravni instrumenti u vezi sa ljudskim pravima i fundamentalnim slobodama direktno su primenjivi na Kosovu i, u slučaju protivrečnosti, imaju prioritet nad svim domaćim zakonima i pravnim aktima javnih institucija.⁵⁰ Štaviše, institucije su po ustavu dužne da tumače ljudska prava i fundamentalne slobode uzimajući u obzir pravne norme Evropskog suda za ljudska prava i u skladu sa tim normama.⁵¹

Kada je reč o međunarodnom pravnom okviru za borbu protiv terorizma, 19 univerzalnih antiterorističkih instrumenata (UATI) i dalje su ključni međunarodni pravni instrumenti.⁵² Iako ovi instrumenti nisu direktno primenjivi na Kosovu, oni predstavljaju važan vodič na osnovu koga se ocenjuju kosovski zakoni u ovoj oblasti.⁵³ U daljem tekstu dat je rezime značajnih tačaka ključnih međunarodnih instrumenata, koji može da posluži kao priručnik u planiranju praktične politike i prakse na Kosovu.

50 Ustav Kosova, član 22, 15. jun 2008.

51 *Ibid.* Član 53.

52 Ujedinjene nacije, Kancelarija za borbu protiv terorizma, međunarodni pravni instrumenti. Dostupno na: <https://www.un.org/counterterrorism/international-legal-instruments> (pristupljeno 29. avgusta 2020).

53 Po rečima OEBS-a, stopa ratifikacije UATI-ja među državama članicama OEBS-a ostaje na oko 75%, dok kod OEBS-ovih partnera za saradnju ove stope ratifikacije iznose oko 77% i 70%. Status Univerzalnih antiterorističkih konvencija i protokola u OEBS-ovom podružju rada, str. 4 (OEBS, 1. avgust 2018). Dostupno na: <https://www.osce.org/atu/17138> (pristupljeno 29. avgusta 2020).

U 2005. godini, Savet Evrope usvojio je novu Konvenciju o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma, kojom dopunjuje i proširuje svoju konvenciju iz 1990. godine, uzimajući u obzir činjenicu da terorizam može da se finansira i preko zakonitih radnji, a ne samo putem pranja novca i preko drugih protivzakonitih radnji. Ovaj novi međunarodni ugovor po prvi put se bavi i sprečavanjem i kontrolom pranja novca i finansiranjem terorizma.⁵⁴ Ovaj pristup obuhvata realno stanje stvari, tj. da finansiranje terorizma nije u potpunosti odvojeno od pranja novca; o ovome će biti reči kasnije u ovom izveštaju.⁵⁵

Iste 2005. godine, Savet Evrope je usvojio Konvenciju o sprečavanju terorizma koja ima za cilj povećanje efikasnosti međunarodnih pravnih instrumenata za borbu protiv terorizma. Ova Konvencija navodi, *između ostalog*, da određene radnje kao što su javna provokacija, vrbovanje i obuka, koje mogu da dovedu do izvršenja terorističkih dela, predstavljaju krivična dela. Njome se pozivaju sve strane da preduzmu adekvatne mere kako bi obezbedile da takva krivična dela budu utvrđena u domaćem zakonodavstvu.⁵⁶ U 2015. godini, Savet Evrope je zatim usvojio Dodatni protokol koji dopunjuje ovu konvenciju (Protokol) u pogledu inkriminisanja dela učestvovanja u udruženju ili grupi u svrhu terorizma; pohađanja obuke za terorizam; putovanja u inostranstvo u svrhu terorizma i finansiranja i organizovanja putovanja u svrhu terorizma.⁵⁷ Pored toga, u svrhu omogućavanja brze razmene informacija među stranama, ovaj protokol takođe predviđa određivanje kontakt osoba koje će biti dostupne 24 sata dnevno svih sedam dana u nedelji.⁵⁸ Dalje, protokol proširuje delokrug Konvencije tako da obuhvata sva krivična dela navedena u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv terorizma i njenim protokolima. On takođe sadrži nove odredbe kojima se dozvoljava odbijanje izručenja državi u kojoj postoji opasnost da bi lice koje je predmet izručenja moglo da dobije smrtnu kaznu ili bude žrtva mučenja.⁵⁹

U 2015. godini, Evropski parlament i Savet zajedno su 20. maja usvojili Direktivu (EU) 2015/849 o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma, kojom se menja Uredba (EU) br. 648/2012 Evropskog parlamenta i Saveta i stavlja van snage Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Saveta i Direktiva Komisije 2006/70/EC (važi i za zemlje EPP).⁶⁰

54 Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma, Varšava, 16.V.2005, CETS br.198. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198> (pristupljeno 2. septembra 2020).

55 *Ibid.* Videti: Glava II – Finansiranje terorizma.

56 Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju terorizma, Varšava, 16.V.2005, CETS br.196. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/196> (pristupljeno 2. septembra 2020).

57 Dodatni protokol uz Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju terorizma, Riga, 22.X.2015, CETS br. 217. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168047c5ea> (pristupljeno 4. februara 2021).

58 *Ibid.* Član 7.

59 Protokol kojim se menja Evropska konvencija o suzbijanju terorizma, Strazbur, 15.V 2003, ETS br.190. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/190> (pristupljeno 2. septembra 2020).

60 Direktiva (EU) Evropskog parlamenta i Saveta od 20. maja 2015; (Službeni list Evropske unije 5. jun 2015, 5.6.2015, L141/73). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=EN> (pristupljeno 4. februara 2021).

Pored toga, Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala⁶¹ i drugi ugovori unutar okvira Saveta Evrope predstavljaju nove međunarodne pravne instrumente u oblasti saradnje u krivičnim istragama i krivičnom gonjenju osumnjičenih terorista. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala „poziva sve države da prepoznaju ovakve veze između transnacionalnog organizovanog kriminala i terorizma“.

Evropska konvencija o ekstradiciji i njena četiri dodatna protokola predstavljaju sredstvo pomoću kojeg vlade mogu da sarađuju sa Kosovom na nizu krivičnih dela, uključujući i terorizam.⁶² Nekoliko aktera sa kojima je OEBS razgovarao nedavno su ga obavestili o jednom slučaju uspešnog izručenja između Kosova i Nemačke. Ovo je istaknuto kao pozitivan dokaz povećane saradnje sa Kosovom u Evropi.

Evropska konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima i njena dva dodatna protokola imaju za cilj unapređenje saradnje između strana u smislu prikupljanja dokaza, saslušanja svedoka, veštaka i gonjenih lica, itd.⁶³ Jedan dodatni protokol takođe unapređuje saradnju između pravosuđa u oblasti razmene sudskih protokola.⁶⁴ Drugi dodatni protokol pojednostavljuje postupke saradnje.⁶⁵ Tokom pripreme ovog izveštaja OEBS je uočio da neki od aktera sa kojima je razgovarao nisu bili upoznati sa ovim ugovorima.

Evropska konvencija o prenosu postupka u krivičnim stvarima omogućava strankama da zahtevaju da druga strana pokrene krivični postupak u njihovo ime.⁶⁶ Osim toga, Konvencija o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom unapređuje međunarodnu pravnu saradnju u oblasti krivične istrage, zaplene imovine i zamrzavanja i oduzimanja imovine.⁶⁷

Konvencija o visokotehnološkom kriminalu prvi je međunarodni ugovor o krivičnim delima počinjenim putem interneta i drugih kompjuterskih mreža. Ova Konvencija ima za cilj stvaranje zajedničke praktične politike sa fokusom na donošenje adekvatnih zakona i

61 Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala koju je usvojila Generalna skupština UN-a, 15. novembra 2000, Rezolucijom 55/25, stupila na snagu 29. septembra 2003, dostupna na: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html> (pristupljeno 30. avgusta 2020).

62 Savet Evrope, Evropska konvencija o ekstradiciji, Pariz, 13. decembar 1957, ETS br. 024. Dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/024> (pristupljeno 30. avgusta 2020).

63 Savet Evrope, Evropska konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur, 20.IV.1959, ETS br. 030. Dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/030> (pristupljeno 2. septembra 2020).

64 Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur, 17.III.1978, ETS br. 99. Dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/099> (pristupljeno 2. septembra 2020).

65 Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur, 8.XI.2001, ETS br. 182. Dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/182> (pristupljeno 2. septembra 2020).

66 Savet Evrope, Evropska konvencija o prenosu postupka u krivičnim stvarima, Strazbur, 15.V 1972, ETS br. 73. Dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/073> (pristupljeno 2. septembra 2020).

67 Savet Evrope, Konvencija o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom, Strazbur, 8.XI.1990, ETS br. 141. Dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/141> (pristupljeno 2. septembra 2020).

promovisanje međunarodne saradnje u cilju zaštite građana od visokotehnološkog kriminala.⁶⁸

4.2.1 Evropska konvencija o ljudskim pravima i terorizmu

Ključna odredba koja reguliše radnje u vezi sa hapšenjem i pritvorom jeste član 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP)⁶⁹, koji štiti slobodu i bezbednost ličnosti. Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) stalno ističe da je jedno od osnovnih načela demokratskog društva dužnost države da se strogo pridržava vladavine prava prilikom mešanja u pravo na ličnu slobodu. Međunarodno pravo jasno stavlja do znanja da antiteroristička delatnost države mora da se sprovodi u okviru međunarodnog prava.

Član 3 EKLJP zabranjuje mučenje ili nečovečno ili ponižavajuće postupanje. U cilju sprečavanja mučenja i maltretiranja, predstavnici kosovskog preventivnog mehanizma protiv mučenja redovno obilaze zatvore na Kosovu.⁷⁰ Evropski odbor za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja dao je preporuke u vezi sa postupanjem sa zatvoreniciima na Kosovu.⁷¹ Izgleda da je njihovo sprovođenje u toku. Međutim, Evropska komisija je ustanovila da zatvorski sistem u velikoj meri poštuje UN-ova Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvoreniciima i Evropska zatvorska pravila.⁷² Istovremeno je utvrdila da su se uslovi dosta razlikovali i da je potrebna jednoobraznost u uspostavljanju minimalnih uslova.

U članu 9 EKLJP navodi se da: „[s]vako ima pravo da ... ispoljava veru ili uverenje molitvom, podučavanjem, običajima i obredom.“⁷³ Sloboda ispovedanja vere nije apsolutna, ali se sme ograničiti samo ograničenjima koja su „zakonom propisana“ i „neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“⁷⁴

Član 9 EKLJP štiti slobodu lica da ispoveda svoju veru. Ova sloboda nije apsolutna, ali se sme ograničiti samo ograničenjima koja su „zakonom propisana“ i „neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja, morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“ U slučaju *Eweida protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Evropski sud za ljudska prava je naveo da je član 9 jedan od „temelja ‘demokratskog društva’ u smislu [Evropske konvencije o ljudskim pravima] ... Pluralizam, koji je neodvojiv od demokratskog društva i za koji je vekovima plaćana visoka cena, zavisi od toga.“⁷⁵

68 Savet Evrope, Konvencija o visokotehnološkom kriminalu, Budimpešta, 23.XI.2001, ETS br. 185. Dostupna na <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185> (pristupljeno 2. septembra 2020).

69 Član 5 (Pravo na slobodu i sigurnost), Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP).

70 U članu 17, stav 2.2, Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Institucija ombudsmana na Kosovu definisana je kao kosovski mehanizam za sprečavanje mučenja.

71 Izveštaj EK o Kosovu *fn.* 40 na strani 30.

72 *Ibid.*

73 *Ibid.* Član 9.1 (Sloboda misli, savesti i veroispovesti).

74 *Ibid.* Član 9.2 (Sloboda misli, savesti i veroispovesti).

75 *Eweida protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2013) 57 EILJP 9, §79.

Pravo na poštovanje privatnog života i porodice ugrađeno je u EKLJP. To je uslovljeno pravo⁷⁶. Osim toga, ESLJP štiti pravo na slobodu izražavanja⁷⁷. I ovo pravo je uslovljeno. Drugim rečima, pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva⁷⁸. Međutim, ova ograničenja moraju biti srazmerna i u sklopu pravnog okvira.

Tokom istraživanja smo utvrdili da po svemu sudeći institucije ili pravnici ne vode posebno računa o stepenu mešanja u prava iz člana 8 i 10 EKLJP. U izveštaju Evropske komisije o Kosovu za 2020. godinu, u analizi usklađenosti navodi se da je sloboda izražavanja sadržana u Ustavu Kosova i da je društvo na Kosovu pluralističko, ali se upozorava da ovo pitanje zahteva dalju podršku; posebno navodeći podršku novinarima. Posebno se preporučuje da se ovo unapredi „kroz bolju međuinstitucionalnu saradnju“, i to je tema koja prožimao Izveštaj o Kosovu.⁷⁹

Sistematsko poređenje ličnih podataka od strane javnih organa uključuje član 8 EKLJP.⁸⁰ Telefonski razgovori i imejlvi spadaju u definiciju „*privatnog života*“ i „*prepiske*“ koji su zaštićeni članom 8 EKLJP.⁸¹

Osoba će pretrpeti mešanje u svoja prava iz člana 8 ne samo ako se prikuplja sadržaj njene komunikacija, već i ukoliko se prikupljaju podaci koji se odnose na njenu komunikaciju i ako se ti podaci pohranjuju za pristup javnih organa.⁸²

Tajni nadzor neminovno predstavlja pretnju po slobodu komunikacije korisnika telekomunikacionih usluga, što uključuje član 10 EKLJP.⁸³

Po analogiji, svako mešanje u podatke i pohranjivanje podataka o pretraživanju interneta, korišćenju interneta ili komunikaciji nekog lica preko interneta uključuje članove 8(1) i 10(1) EKLJP, zato što su takva komunikacije i/ili takvi podaci lični i privatni. Oni mogu da otkriju vrlo lični materijal o porodičnom životu, seksualnosti, političkim uverenjima ili sudskim sporovima tog lica. Evropski sud za ljudska prava smatra da nema potrebe da se informacije dobijene praćenjem upotrebe interneta tretiraju drugačije od telefonskih poziva u smislu člana 8.⁸⁴

76 *Ibid.* Član 8 (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

77 *Ibid.* Član 10 (Sloboda izražavanja).

78 *Ibid.* Član 10.2.

79 Radni dokument osoblja Komisije – Izveštaj o Kosovu za 2020, Brisel, 06.10.2020 SWD (2020) 356 konačna verzija. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf (pristupljeno 4. februara 2021)

80 Videti, između ostalih organa, *Rotaru protiv Rumunije* 8 AOLJP 449; *Shimovolos protiv Rusije* 31 AOLJP 506, u stavu 65; *PG i JH protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2008) 46 EILJP 51, u stavu 57.

81 Videti, kao primer, *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1985) 7 EILJP 14, u stavu 64, *Weber protiv Nemačke* (2008) 46 EILJP SE5, u stavu 77; *Liberty protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2009) 48 EILJP 1; *Kennedy protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2011) 52 EILJP 4, u stavu 118.

82 *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1985) 7 EILJP 14.

83 *Weber protiv Nemačke* (2008) 46 EILJP SE5 u stavu 144-145.

84 *Copland protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, (2007) 45 EILJP 37, u stavu 41.

U razgovorima obavljenim za potrebe ovog izveštaja uočena je potreba da se bolje ispita da li metode tajnog praćenja koje se koriste u fazi istrage zadovoljavaju ove standarde, uz adekvatne provere i mere zaštite u svakoj fazi. Takođe, izgleda da nema praktičnih mera zaštite kod pohranjivanja ličnog materijala i trajanja čuvanja tog materijala, koje bi osigurale da se ono vrši u skladu sa članom 8 EKLJP.

Član 6 EKLJP garantuje svakom licu pravo na pravično suđenje. Mnoge garancije sadržane su u ZKP. Međutim, iz razgovora koje smo imali proizilazi da prava na nesmetan pristup advokatu i privatnu komunikaciju između klijenta i advokata treba preispitati.

5. SLUČAJEVI POVEZANI SA TERORIZMOM NA KOSOVU 2018–2020

Od decembra 2020. do januara 2021. godine obavljani su kvalitativni razgovori sa predstavnicima sistema krivičnog pravosuđa na Kosovu koji su se bavili slučajevima terorizma. Ovo je obuhvatilo razgovore između sastavljača zakona i sudija Osnovnog suda u Prištini; sudija Apelacionog suda; tužioca iz Specijalnog tužilaštva; viših pripadnika PK; viših predstavnika FOJ-a; advokata odbrane koji zastupaju lica optužena za krivična dela terorizma.

Pored toga, u periodu od 2018. do 2020. godine, OEBS-ovi posmatrači suđenja nadgledali su ukupno 220 sudskih ročišta za 54 predmeta.⁸⁵ Tim je kritički analizirao kvantitativne podatke do kojih su došli posmatrača suđenja, kako bi podržao i informacijama potkrepio nalaze u ovom izveštaju. OEBS je nadgledao slučajeve terorizma od prvog ročišta do konačnog rešenja sudskih predmeta i ponovnih suđenja zbog pravnih lekova podnetih Apelacionom sudu. Posebna pažnja posvećena je poštovanju prava na pravično suđenje od strane sudstva, kao što je pravo na raspravu pred nadležnim, nezavisnim i nepristrasnim sudom; pravo na javnu raspravu; pravo na suđenje u razumnom roku; pravo na delotvornu odbranu; pravo na tumačenje postupka tamo gde je to potrebno, kao i srodna prava garantovana već navedenim kosovskim i međunarodnim pravnim okvirom.

Zapažanja i ključni nalazi predstavljeni su kroz kvantitativnu na podacima zasnovanu procenu trendova u krivičnom gonjenju u periodu od 2018. do 2020, povezanu sa ključnim pitanjima izdvojenim iz kvalitativnih studija slučaja i zapisa o nadgledanju suđenja i razgovora u istom periodu kako bi se pokazao nivo učinka.

5.1. Ključni nalazi

Institucije krivičnog pravosuđa na Kosovu svoj rad zasnivaju na pravnom okviru koji u velikoj meri garantuje zaštitu ljudskih i osnovnih prava u skladu sa evropskim standardima. Uvođenje revidiranog Krivičnog zakonika 2019. godine dovelo je do značajnog napretka, čime su preciznije utvrđena krivična dela i proširen je spektar mogućih krivičnih dela.

Međutim, sprovođenje zakona i strategija o ljudskim pravima često je narušeno neadekvatnim finansijskim i drugim resursima, posebno na lokalnom nivou, ograničenim političkim prioritetima i nepostojanjem koordinacije. Postojeći mehanizmi za koordinaciju i sprovođenje ljudskih prava u okviru sistema krivičnog pravosuđa nisu efikasni i to se u krivičnom gonjenju slučajeva povezanih sa terorizmom ispoljava na tri posebna načina:

- i. *Dokazi* koji podržavaju optužnicu i dalje su nejasni, s tim da nije dovoljno jasno koji elementi krivičnog dela se primenjuju prema kom Zakoniku (KZ iz

85 Ovo uključuje i slučajeve koji se prenose i nove slučajeve

2012/KZ iz 2019), a i dalje je prisutna sklonost članu 143 KZ iz 2012 (koji se odnosi na učešće) iznad i pre svih ostalih članova Zakonika;

- ii. *Pritvor* se određuje rutinski, pre uručenja bilo kakvih dokaza koji podržavaju optužnicu, pri čemu se odbrani u ranim fazama ne otkrivaju dovoljno detaljno činjenice koje opravdavaju pritvor za optuženog;
- iii. *Osudjujućim* presudama i izrečenim kaznama nedostaju transparentnost i detaljno obrazloženje elemenata krivičnog dela i tereta koji se primenjuju, analiza dokaza i iscrpno izlaganje o okrivljenom. Kazne, posebno kada su uslovne, ne sadrže konkretno pozivanje na predmet protiv okrivljenog i po prirodi su previše opšte.

Iz razgovora i dobijenih podataka proizilaze sledeća ključna pitanja:

- Uprkos tome što je došlo do povećanja obima i preciznijeg utvrđivanja krivičnih dela terorizma između krivičnih zakonika iz 2012. i 2019. godine, član o *učešću i organizovanju* (čl. 143/136) preterano je korišćen i zastupljen u optužnicama koje je tužilaštvo podiglo u poslednje dve godine, u okolnostima kada bi odgovarale dodatne ili alternativne optužbe;
- Finansiranje terorizma ne procesuiraju se dovoljno. Izrečena je samo jedna presuda za finansiranje terorizma u 2019. godini uprkos tome što je FOJ te godine uputio policiji 16 slučajeva;⁸⁶
- U fazi istrage, izgleda da nije zabeležen skoro nijedan slučaj koji pokazuje da se poklanja pažnja usklađivanju prava kada se koriste tajne obaveštajne metode;
- Čini se da postoji suviše malo dokaza o tome da advokati proveravaju da li je propisno podnet predlog za odobrenje određenih istražnih aktivnosti;
- Pritvor se određuje rutinski, posebno za osumnjičene muškarce (osumnjičenim ženama se određuje kućni pritvor), kada ne postoji dokazna osnova za opravdanje lišavanja slobode;
- Rečeno je da je u fazi prethodnog postupka otkrivanje činjenica odbrani manjkavo;
- U fazi prethodnog postupka, zahtevi odbrane za otkrivanje činjenica po svemu sudeći su manjkavi; podaci sa nadgledanja suđenja pokazuju da advokati odbrane retko podnose molbu sudu kako bi insistirali da im se otkriju dodatne činjenice.
- Rečeno je da postoje velike promene u pogledu zastupnika odbrane u osnovnim sudovima što negativno utiče na adekvatnost zastupanja;
- Žene često priznaju krivicu čak i u slučajevima kada nema dovoljno dokaza o protivpravnoj radnji i uz implicitno shvatanje da će se u zamenu za priznanje krivice dobiti uslovna kazna;⁸⁷

86 Statistički podaci kosovske Finansijsko-obaveštajne jedinice.

87 OEBS je u 2020. nadgledao 21 predmet u kome su izrečene presude. U ovim predmetima bilo je 29 okrivljenih, šestorica muškaraca i 23 žene. Od 23 žene, njih 19 (83%) je priznalo krivicu. Od šestorice muškaraca, jedan (17%) je priznao krivicu. Analiza kazni izrečenih za krivična dela terorizma u 2020. pokazala je da su sve okrivljene žene koje su priznale krivicu dobile uslovne kazne zatvora.

- Rečeno je da Apelacioni sud često poništava presude sudija Osnovnog suda zbog nedostatka dokaza; vraća predmet Osnovnom sudu i posle toga se okrivljeno lice oslobađa;⁸⁸
- Neiskustvo pravosuđa u pogledu prihvatljivosti i težine dokaza treće strane rizikuje nenamerno smanjenje tereta dokazivanja;
- Donete osuđujuće presude i izrečene kazne ne sadrže detaljno obrazloženje ocena i tereta koji se primenjuju shodno određenim članovima, uz nedovoljnu analizu dokaza.
- Kazne, posebno kada su uslovne, ne sadrže konkretno pozivanje na predmet protiv okrivljenog i po prirodi su previše opšte;
- Kazne nisu adekvatno obrazložene da bi se ocenila jednakost u postupanja sa saokrivljenima (okolnosti okrivljenih i razlike u stepenu kažnjivog dela nisu transparentno analizirane);
- Čini se da skoro uopšte nisu korišćene mogućnosti za prikupljanje obaveštajnih podataka od osumnjičenih ili okrivljenih koji su osuđeni;
- Veze između dokaza u različitim predmetima i između različitih okrivljenih i spajanje pojedinačnih okrivljenih u jedno suđenje ne razmatraju se na adekvatan način;
- Čini se da je stvaranje Specijalnog tužilaštva pozitivno uticalo na smanjenje broja propalih saslušanja;
- Formiranje Specijalnog tužilaštva i suda pomoglo je policiji u podnošenju zahteva sudu, jer nije potrebno da se putuje van Prištine i lako je naći specijalne tužioce.
- Odnos između institucija je dobar, posebno između policije i FOJ-a.

5.1.1. Diskusija o nalazima

U 2020. godini došlo je do dramatičnog povećanja broja slučajeva terorizma za koje je pokrenut krivični postupak na Kosovu; ove godine su vraćene i repatrirane osobe koje su živele u zonama sukoba u Siriji uglavnom krivično gonjene po povratku i još uvek se procesuiraju u sistemu krivičnog pravosuđa.⁸⁹ Ovaj nagli porast predmeta terorizma bio je izazov za novoformiranu jedinicu tužilaštva i testirao je njene sposobnosti.

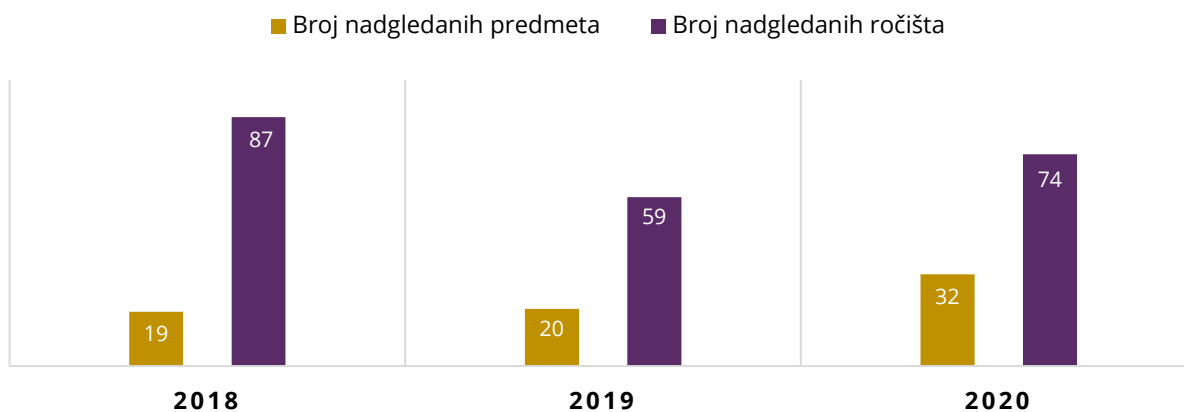
Neposredno pre toga, u 2018. godini, i do danas, broj slučajeva terorizma na Kosovu bio je relativno mali. Broj policijskih istraga i krivičnih gonjenja, od 1. januara 2018. do danas, takođe je relativno mali, sa samo 19 predmeta terorizma pokrenutih na Kosovu u 2018.

88 Videti i Izveštaj Misije EU za vladavinu prava o nadgledanju pravosuđa, Nalazi i preporuke, septembar 2019 – sredina marta 2020 (oktobar 2020) na strani 12. Dostupno na https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/19102020_Izve%C5%A1taj%20MisijeEU.pdf (pristupljeno 5. decembra 2021).

89 Ovaj broj obuhvata četvoricu muškaraca, 32 žene i 74 dece, uključujući devetoro siročadi (Izveštaj Policije Kosova, avgust 2020).

godini.⁹⁰ U ovom kontekstu, policija je uhapsila⁹¹ ukupno 14 osumnjičenih,⁹² 12 muškaraca i dve žene. Osumnjičeni su imali od 19 do 52 godine.

Broj predmeta povezanih sa terorizmom koji su nadgledani na sudovima na Kosovu

Slika 3: Broj predmeta terorizma koje je OEBS nadgledao na sudovima na Kosovu

Od aprila 2019, uz pomoć Sjedinjenih Država (SAD) na Kosovo je repatrirano 110 osoba iz zona sukoba u Siriji.⁹³ Sve 32 žene koje su se vratile iz zona sukoba u Siriji su kosovske Albanke stare od 18 do 50 godina.

Neposredna reakcija kosovskih vlasti bila je da se žene stave u kućni pritvor, a muškarce u pritvor.⁹⁴

5.1.2. Pritvor

Iako do decembra 2020. godine nije zabeležena nijedna zvanična pritužba na Policijsku upravu za borbu protiv terorizma u vezi sa kršenjem prava u prethodnom postupku, sprovedeno kvalitativno istraživanje jasno je pokazalo da su u mnogim slučajevima pojedinci poslani u pritvor sa minimalnim dokazima predloženim okrivljenima ili njihovim advokatima.

U maju 2019. godine, OEBS-u je rečeno da je u periodu od 20. do 26. aprila 2019. godine⁹⁵ sudija za prethodni postupak Posebnog odeljenja Osnovnog suda u Prištini odobrio

90 13 predmeta je u vezi sa Krivičnim zakonikom br. 04/L-82, 13. jul 2012, članovi 136-145; dok je ostalih šest predmeta u vezi sa novim Krivičnim zakonikom br. 06/L074, 14. januar 2019, članovi 129-139.

91 Član 72, Zakonik o krivičnom postupku, Pravo policije da zadrži lice.

92 12 osumnjičenih, 11 muškaraca i jedna žena, uhapšeni su pod sumnjom za terorizam iz članova 136-145 Krivičnog zakonika br. 04/L-82, 13. jul 2012; dok drugo dvoje osumnjičenih, jedan muškarac i jedna žena, pod sumnjom za terorizam iz članova 129-139 Krivičnog zakonika br.06/L074, 14. januar 2019.

93 Četvorica muškarca, 32 žene i 74 dece, uključujući devetoro siročadi.

94 Član 183, Zakonik o krivičnom postupku br. 04/L-123.

95 OEBS je 8. maja 2019. organizovao sastanak sa predstavnicima posebnih odeljenja Osnovnog suda u Prištini kako bi, za potrebe daljeg nadgledanja suđenja, dobio najnovije informacije o proceduralnom statusu repatriranih žena. Ova informacija je dobijena na tom sastanku.

zahteve tužilaštva i doneo 31 odluku o kućnom pritvoru za 31 osumnjičenu, uključujući dve maloletnice, i četiri odluke o određivanju sudskog pritvora za četvoricu osumnjičenih, uključujući i jednog maloletnika. Navodne optužbe bile su organizovanje i učešće u terorističkoj grupi,⁹⁶ i pridruživanje ili učešće u stranoj vojsci, policiji ili paravojnoj organizaciji, grupno ili pojedinačno, van Kosova⁹⁷.

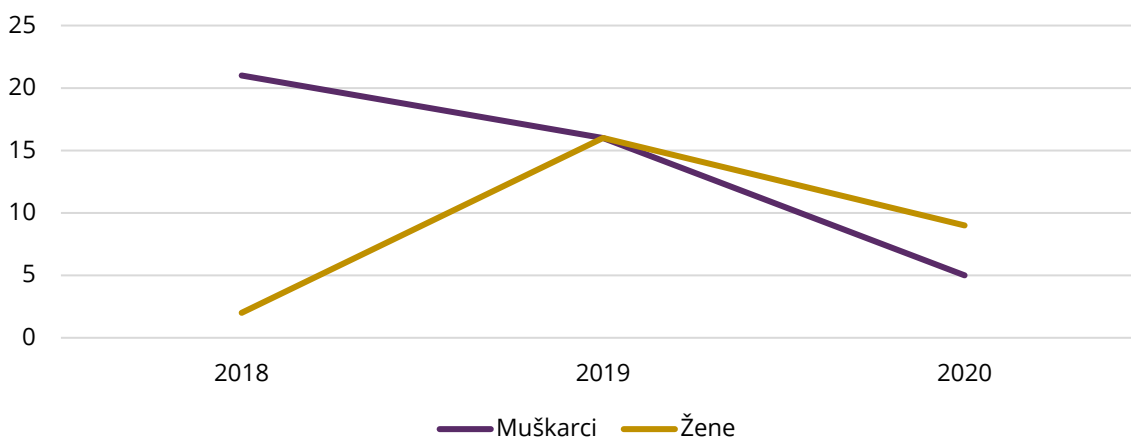
5.1.3. Optužnice i adekvatnost optužbi

U 2018. godini, OEBS-ovi posmatrači suđenja zabeležili su da je pokrenuto šest novih predmeta povezanih sa terorizmom,⁹⁸ pri čemu je tužilaštvo podnelo tužbu protiv 21 osobe (19 muškaraca i dve žene).

U 2019. godini, nadgledano je 11 novih predmeta povezanih sa terorizmom, koji su uključivali petoricu muškaraca i šest žena.⁹⁹

U 2020. godini, nadgledano je 11 novih predmeta, koji su uključivali šestoricu muškaraca i osam žena.¹⁰⁰

Žene i muškarci koji su se teretili za krivična dela terorizma u predmetima pred Osnovnim sudom u Prištini u periodu 2018–2020

Slika 4: Žene i muškarci koji su se teretili za krivična dela terorizma u periodu od 2018. do 2020. godine¹⁰¹

Primetan je trend da se okrivljeni terete prema članu 143 Krivičnog zakonika iz 2012. godine za posebno krivično delo „organizacije i učešća u terorističkoj grupi“.¹⁰²

96 Član 143(2), Krivični zakonik, br. 04/L-82, 13. jul 2012.

97 Član 3(3), Zakon br. 05/L -002, o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorija zemlje, 2. april 2015.

98 Pored ovog broja, 13 predmeta je preneto iz prethodnih godina.

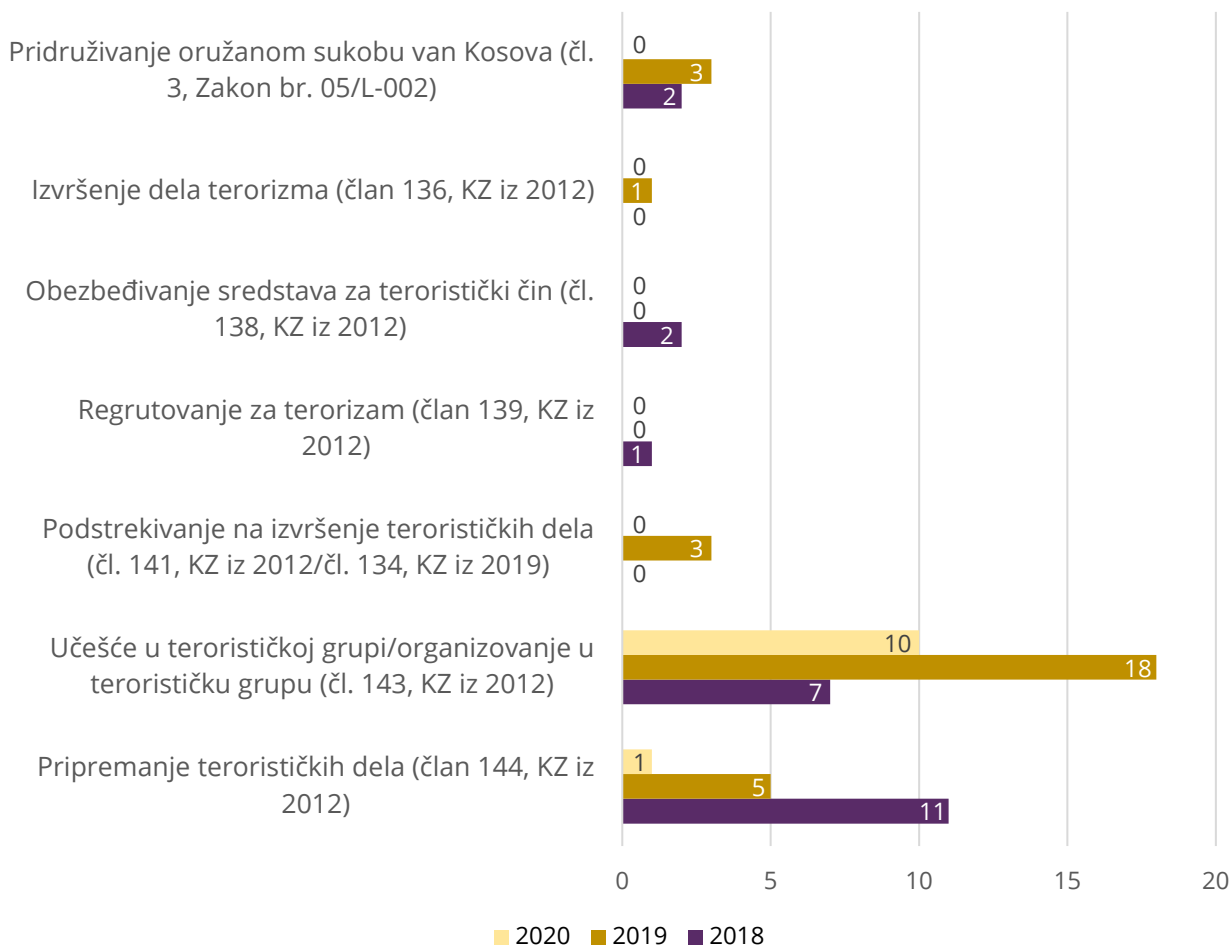
99 Pored ovog broja, devet predmeta je preneto iz prethodnih godina.

100 Pored ovog broja, 21 predmet je prenet iz prethodnih godina.

101 Brojke dobijene iz sudske evidencije.

102 Član 136 „izvršenje dela terorizma“; član 137 „saučesništvo u izvršenju terorizma“; član 138 „obezbeđivanje sredstava

**Krahasimi ndërmjet numrit të të pandehurve të akuzuar për
vepra të terrorizmit sipas aktakuzave të ngritura pranë
Gjykatës Themelore në Prishtinë gjatë viteve
2018, 2019 dhe 2020**

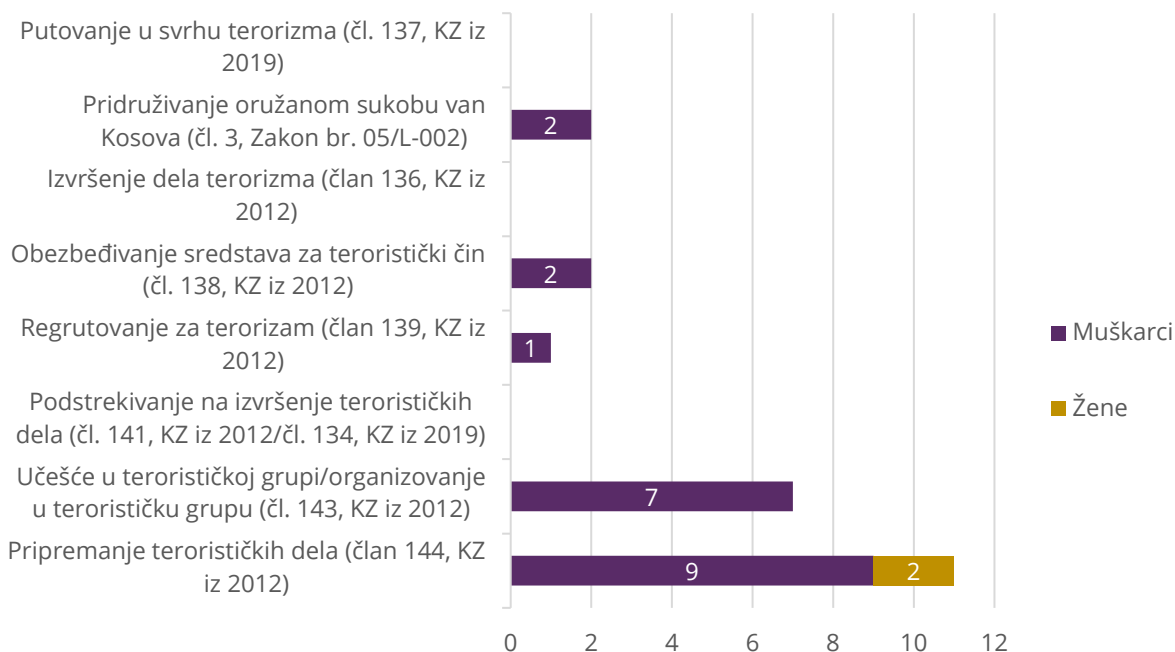

Slika 5: Poređenje broja okrivljenih koji su se teretili za krivična dela terorizma u 2018, 2019. i 2020. godini¹⁰³

za teroristički čin"; član 139 „regrutovanje za terorizam“; član 140 „obučavanje za terorizam“; član 141 „podstrekivanje na vršenje terorističkog napada“; član 142 „skrivanje ili neprijavlivanje terorista i terorističkih grupa“; član 143 „organizacija i učešće u terorističkoj grupi“; član 144 „pripremanje terorističkih dela ili krivičnih dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo“, Krivični zakonik br. 04/L-82, 13. jul 2012.

103 Brojke dobijene iz sudske evidencije.

Broj okrivljenih koji su se teretili za krivična dela povezana sa terorizmom u optužnicama podignutim pred Osnovnim sudom u Prištini tokom 2018. godine

Slika 6: Broj okrivljenih koji su se teretili za krivična dela povezana sa terorizmom u optužnicama podignutim pred Osnovnim sudom u Prištini tokom 2018. godine¹⁰⁴

U 2018. godini, većini okrivljenih na teret je bilo stavljeno pripremanje krivičnih dela terorizma (devetoro muškaraca i dve žene) ili učešće u terorističkoj grupi i organizovanje u terorističku grupu (sedmoro okrivljenih, svi muškarci). Iste godine je i dvojici okrivljenih na teret stavljeno pridruživanje ili učešće u oružanom sukobu van Kosova.¹⁰⁵

Zakon o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorija zemlje stupio je na snagu 2015. godine kako bi se rešilo pitanje zabrinjavajućeg broja ljudi koji su otišli sa Kosova da bi se borili u redovima 'Islamske države'.¹⁰⁶ Međutim, nalazi u ovom izveštaju ukazuju na to da tužioci i dalje stavljaju na teret manje konkretnu odredbu 'organizovanja i učešća u terorističkoj grupi' kada krivično gone vraćena ili repatrirana lica iz zona sukoba van Kosova.¹⁰⁷ Jedna važna posledica ove sklonosti da se borci povratnici krivično gone prema članu 143 Krivičnog zakonika jeste da je maksimalna kazna prema toj odredbi 10 godina zatvora, dok je prema relevantnim odredbama člana 3 Zakona o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje maksimalna kazna 15 godina zatvora.

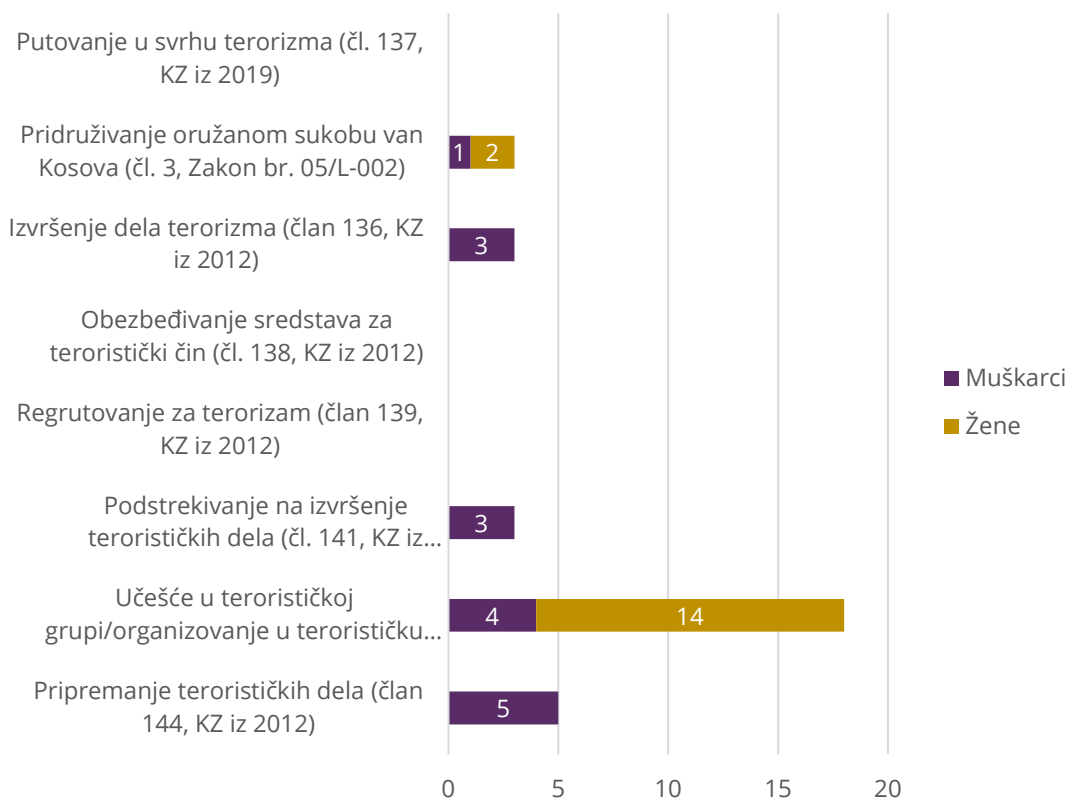
¹⁰⁴ Brojke dobijene iz sudske evidencije.

¹⁰⁵ Zakon br. 05/L-002 o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorija zemlje, član 3, „Udruživanje ili učestvovanje u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačno van teritorije Republike Kosovo“.

¹⁰⁶ Videti <https://balkaninsight.com/2015/03/13/kosovo-law-to-punish-fighting-in-foreign-conflicts/> (pristupljeno 1. decembra 2021).

¹⁰⁷ Zakonik br. 04/L-082 o Krivičnom zakoniku Kosova iz 2012, član 143, „organizacija i učešće u terorističkoj grupi“.

Broj okrivljenih koji su se teretili za krivična dela povezana sa terorizmom u optužnicama podignutim pred Osnovnim sudom u Prištini tokom 2019. godine

Slika 7: Broj okrivljenih koji su se teretili za krivična dela povezana sa terorizmom u optužnicama podignutim pred Osnovnim sudom u Prištini tokom 2019. godine¹⁰⁸

U 2019. godini, troje okrivljenih se teretilo prema članu 3 Zakona o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje¹⁰⁹ i troje okrivljenih suočilo se sa optužbom za krivično delo podsticanja na izvršenje krivičnog dela terorizma.¹¹⁰ Velika većina okrivljenih (četvorica muškarca i 14 žena) teretila se za učešće u terorističkoj grupi i organizovanje u terorističku grupu.

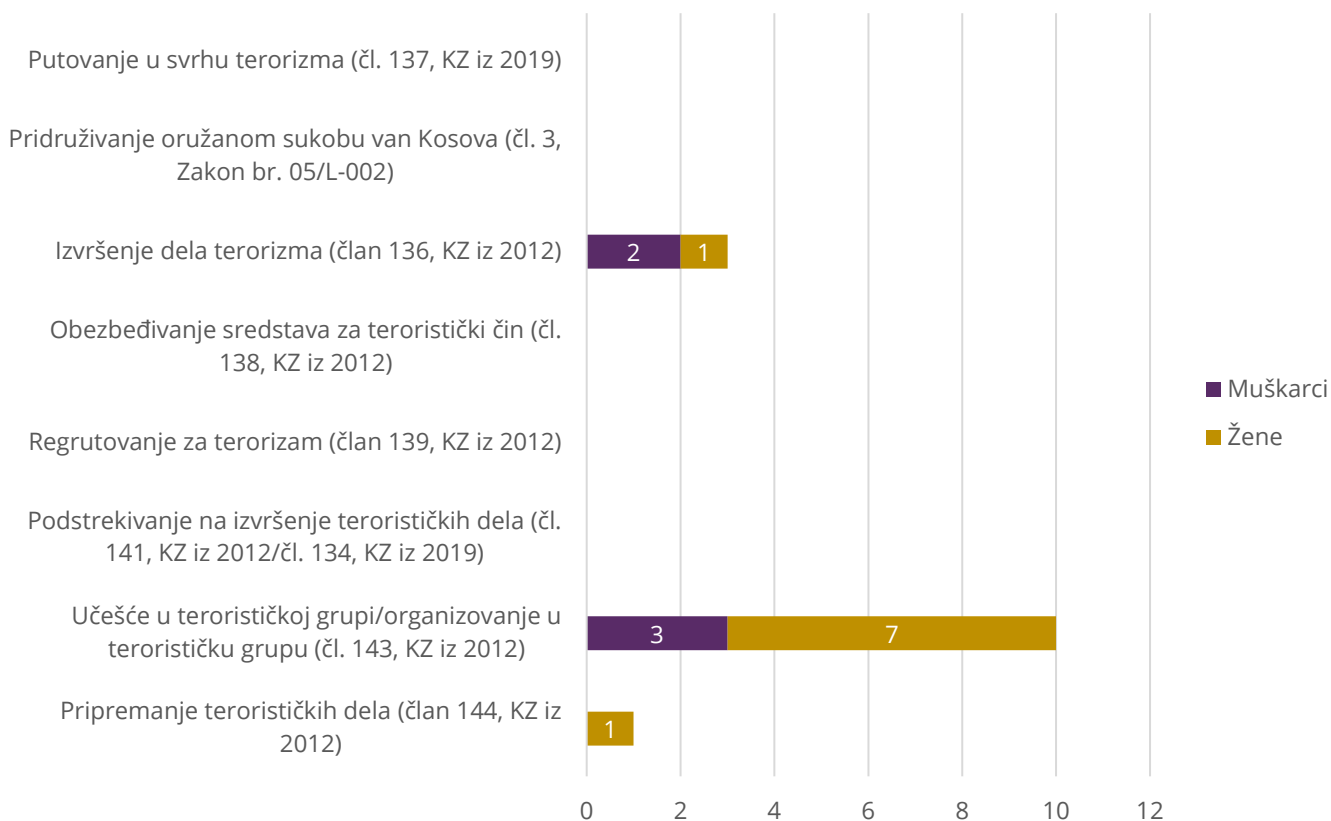
Čini se da tužilaštva nisu u potpunosti prešla na Krivični zakonik iz 2019. zbog nerešenih predmeta, uključujući lica repatrirana 2019. godine. Pretpostavlja se da će se ovo pitanje vremenom rešiti samo od sebe, ali je potreban ozbiljan napor kako bi krivični zakoni mogli jasnije da se primenjuju i kako bi se neometano prešlo na terećenje shodno krivičnim delima predviđenim Krivičnim zakonikom iz 2019. kada je to potrebno.

¹⁰⁸ Brojke dobijene iz sudske evidencije.

¹⁰⁹ Zakon br. 05/L-002, o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje, 2. april 2015.

¹¹⁰ *Ibid.* Član 134.

Broj okrivljenih koji su se teretili za krivična dela povezana sa terorizmom u optužnicama podignutim pred Osnovnim sudom u Prištini tokom 2020. godine

Slika 8: Broj okrivljenih koji su se teretili za krivična dela povezana sa terorizmom u optužnicama podignutim pred Osnovnim sudom u Prištini tokom 2020. godine¹¹¹

5.1.4. Finansiranje terorizma

Finansiranje terorizma je inkriminisano kao posebno krivično delo u članu 131 KZ iz 2019. u okviru olakšavanja terorizma. Pored toga, na krivično delo finansiranja terorizma primenjuju se sledeće odredbe KZ iz 2019: član 138 (pripremanje terorističkih ili krivičnih dela); član 130 (pomaganje u izvršenju terorizma); i član 132 (vrbovanje za terorizam i finansijera terorizma). Definicije „terorizma, terorističkog akta ili terorističkog napada“ date su u članu 128 KZ iz 2019.

Zakon br. 05/L -002 o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje takođe uvodi posebno krivično delo, „[s]vako ko na bilo koji način, direktno ili indirektno pruža, traži, prikuplja ili prikriva fondove ili materijalna sredstva namerno, svesno ili [gde] postoje opravdan osnov da se veruje da će biti u potpunosti ili delimično

¹¹¹ Brojke dobijene iz sudske evidencije.

korišćeni“ za izvršenje krivičnog dela iz stava jedan ovog člana, odnosno za organizovanje, vrbovanje, vođenje ili obučavanje ljudi da se priključe sukobima van Kosova.¹¹²

Uprkos opštem kapacitetu kosovskih istražnih organa da sprovede finansijske istrage posebno u slučajevima povezanim sa terorizmom, nisu krivično gonjena krivična dela finansiranja terorizma u mnogim slučajevima u kojima su po svemu sudeći finansijski aspekti bili jasno utvrđeni. Dodatna pažnja treba da se usmeri na krivično gonjenje samostalnog finansiranja terorizma. U periodu od 2018. do 2020. godine, od 16 slučajeva koje je FOJ uputio policiji pravosnažno je osuđen samo jedan slučaj finansiranje terorizma.¹¹³

Zakonodavni okvir za krivično gonjenje različitih aspekata krivičnog dela finansiranja terorizma ima nedostatke i treba ga pojasniti i ojačati. Uprkos određenom razumevanju rizika finansiranja terorizma na Kosovu i u regionu i nekim merama za smanjenje rizika, organi nisu primenili sveobuhvatan sistem ciljanih finansijskih sankcija. Ovaj nedostatak strateškog nadzora i neefikasna komunikacija pogoršani su zbog nepostojanja čvrstog pravnog okvira za ciljane sankcije. Kosovske institucije nastoje da reše ovo pitanje predlaganjem zakona kojim bi se smanjio teret dokazivanja kako bi se omogućilo izdavanje naloga za zamrzavanje imovine u predmetima u kojima postoji „opravdana sumnja“, a ne „opravdana osnova da veruje“ kako trenutno predviđa član 131 KZ iz 2019.

Razdvojenost istraga finansiranja terorizma i pranja novca predstavlja još jedan razlog za zabrinutost. Iako se možda radi o različitim krivičnim delima, svakako može doći do preklapanja i ima prostora za bolju komunikaciju između dve istražne jedinice. Nepostojanje ciljanog pristupa neprofitnim organizacijama (NPO) određeno je ne samo manjkavostima u proceni rizika finansiranja terorizma u sektoru, već proističe i iz umešanosti pojedinih NPO u neformalnu ekonomiju i utaju poreza.

U periodu izveštavanja, od 2018. do 2020. godine, nijedno lice nije uspešno optuženo i osuđeno prema članu 57 Zakona o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma¹¹⁴. Prema Izveštaju EU o napretku Kosova za 2019, institucije za sprovođenje zakona i pravosudne institucije na Kosovu „i dalje reaguju snažno na terorizam“, međutim „[b]orba protiv pranja novca i finansiranja terorizma nije dovoljno efikasna da dovede do ubedljivih rezultata.“¹¹⁵ Nalazi Saveta Evrope iz 2018. godine¹¹⁶ navode da su potrebne dodatne obuke, posebno u pravosudnom sistemu, sa posebnim fokusom na finansijsku istragu i krivično gonjenje finansiranja terorizma, uključujući finansiranje stranih boraca i domaćih stanovnika koji se pridružuju paravojnim ili terorističkim grupama u zonama sukoba. Na sastancima sa članovima FOJ-a održanim u decembru 2020. i januaru 2021. godine, službenici su ponovili da je neophodna obuka o posebnoj strategiji i zakonu o

112 Zakon br. 05/L-002 o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije zemlje, član 3, stav 2

113 Razgovor sa predstavnicima FOJ-a, 11. januar 2021.

114 Zakon br. 05/L-096, o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma, 15. jun 2016.

115 Radni dokument osoblja Komisije – Izveštaj o Kosovu za 2019, Brisel, 29.5.2019.

SWD (2019) 216 konačna verzija, str. 38. Dostupno na <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-kosovo-report.pdf>

116 Izveštaj o oceni usklađenosti Kosova sa međunarodnim standardima u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, jun 2018 COE [Projekat za borbu protiv privrednog kriminala na Kosovu (PECK II)], str. 75. Dostupno na <https://rm.coe.int/assessment-report-on-compliance-of-kosovo-with-international-anti-mone/16809381e1>

finansiranju terorizma kako za njihovu jedinicu u sklopu Specijalnog tužilaštva u Prištini tako i za sudstvo.

Predstavnici Finansijske obaveštajne jedinice smatraju da su nedostatak specijalizovane obuke u krivičnom gonjenju finansiranja terorizma, manjak osoblja i nepostojanje sveobuhvatne strategije u velikoj meri odgovorni za izuzetno mali broj krivičnih gonjenja u ovoj oblasti. S obzirom da je policiji prosleđeno 16 slučajeva finansiranja terorizma, ali je samo u jednom izrečena osuđujuća presuda,¹¹⁷ potrebno je pozabaviti se nedostatkom poverenja u krivično gonjenje finansijskog terorizma u kosovskim institucijama krivičnog pravosuđa.

Ovo se dešava uprkos tome što osoblje FOJ-a izveštava o visokom stepenu saradnje između kosovskih institucija i navodi primere uspešne međunarodne saradnje.

5.1.5. Suđenja

Uočeno je da su sudovi generalno poštovali standarde prava na pravično suđenje i da su bili upoznati sa njima, ali su primećena pitanja u vezi sa brojem neproaktivnih ročišta,¹¹⁸ nepoštovanjem zakonskih rokova¹¹⁹, ročištima na kojima su okrivljene zastupali branioci po službenoj dužnosti¹²⁰ i ročištima zatvorenog tipa¹²¹.

117 Konkretan vremenski okvir za ova upućivanja nije naveden. Statistički podaci koji beleže broj upućivanja od strane FOJ-a policiji/Jedinici specijalnog tužilaštva za terorizam za krivična dela koja uključuju navode o finansiranju terorista nisu bili dostupni i od 2018. nisu zabeleženi slučajevi upućivanja. Postojao je očigledan nedostatak evidentiranja statističkih podataka za analizu navodnih slučajeva finansiranja terorizma u celini.

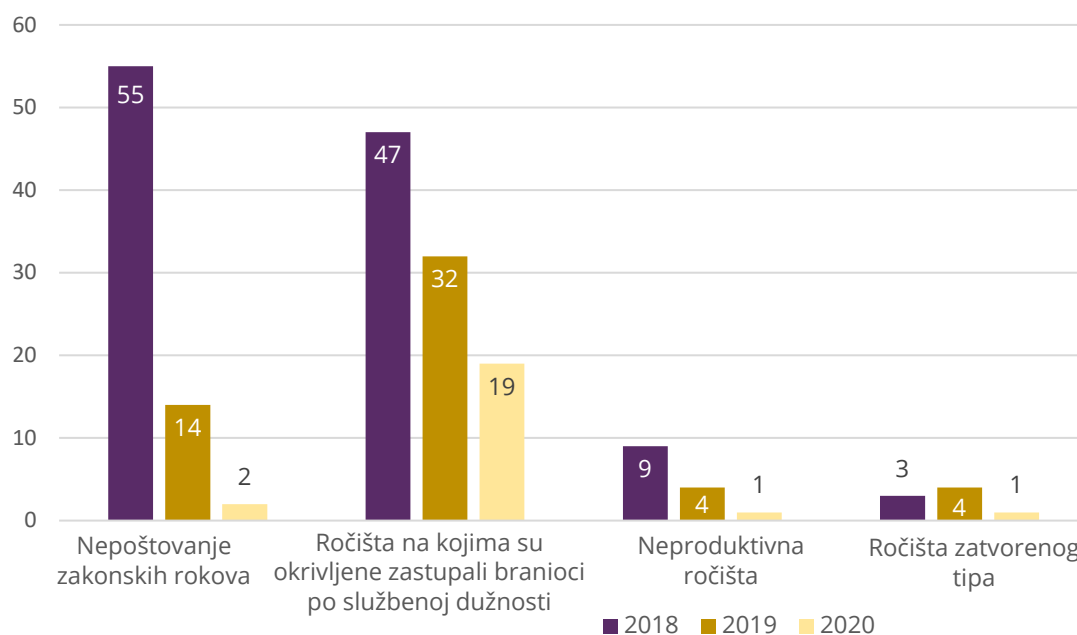
118 Na „neproaktivnom ročištu“ nije se desilo ništa vredno niti suštinsko (nisu uzeti dokazi, nisu saslušani podnesci niti je odlučivano, nisu razmatrana pitanja vođenja predmeta, itd). Izvor: OEBS-ov Monitor pravde 2018, dostupan na: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/6/446842.pdf>

119 Zakonik o krivičnom postupku, br. 04/L-123; član 314 - vreme za okončanja sudske rasprave i 242(4)(5) - postupak podizanja optužnice, odnosno rok za zakazivanje prvog ročišta.

120 *Ibid.* Članovi 57 i 58.

121 *Ibid.* Član 294.

Zapažanja sa nadgledanja suđenja 2018–2020

Slika 9: Zapažanja sa nadgledanja suđenja 2018–2020

Kao što je gore navedeno, sudovi su postigli značajan napredak u poslednje dve godine, posebno u pogledu poštovanja rokova. Na primer, u 2018. godini, od ukupno 87 ročišta koje je nadgledao OEBS, 55 rokova nije ispoštovano. U 2019. godini, rokovi nisu ispoštovani na 14 od 59 ročišta. Međutim, poređenja radi, u 2020. godini, od 74 ročišta koje je OEBS nadgledao, samo dva roka nisu ispoštovana. Pretpostavljamo, na osnovu stavova dobijenih u razgovorima sa tužiocima i braniocima, da se ovo poboljšanje može pripisati osnivanju Posebnog odeljenja u okviru Osnovnog suda u Prištini. Čini se da je ovo imalo pozitivan uticaj na poboljšanje efikasnosti i vođenje predmeta u slučajevima povezanim sa terorizmom.

5.1.6. Presude i kazne

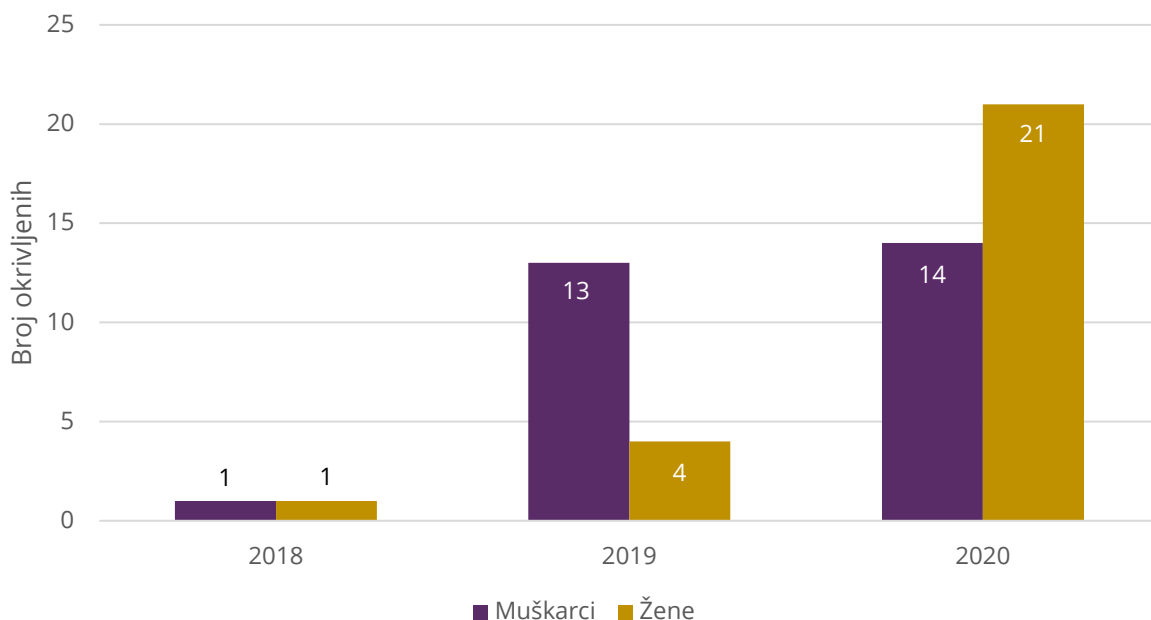
Glavne kazne¹²² za krivična dela povezana sa terorizmom su novčane kazne¹²³ i zatvorske kazne koje se kreću od kazne zatvora od šest meseci do kazne doživotnog zatvora.

¹²² Krivičnim zakonikom Kosova, br. 06/L074 (14. januar 2019) (KZ), propisane su sledeće vrste kazni: glavne kazne, alternativne kazne i dopunske kazne. U sklopu glavnih kazni, KZ propisuje kaznu doživotnog zatvora, kaznu zatvora i novčanu kaznu, dok u okviru alternativnih kazni KZ propisuje uslovnu kaznu, poluslobodu i nalog za obavljanje rada u javnom interesu.

¹²³ *Videti* član 46.1 Krivičnog zakona Kosova (KZ), Zakonik br. 04/L-082 koji glasi: „Novčana kazna ne može se izreći u iznosu manjem od stotinu (100) evra (u daljem tekstu: „evro“). Novčana kazna ne može biti veća od dvadeset i pet hiljada (25.000) evra, dok za krivična dela vezana za terorizam, trgovinu ljudima, organizovani kriminal ili krivična dela izvršena u cilju sticanja imovinske koristi, ne može da bude veća od petsto hiljada (500.000) evra.“

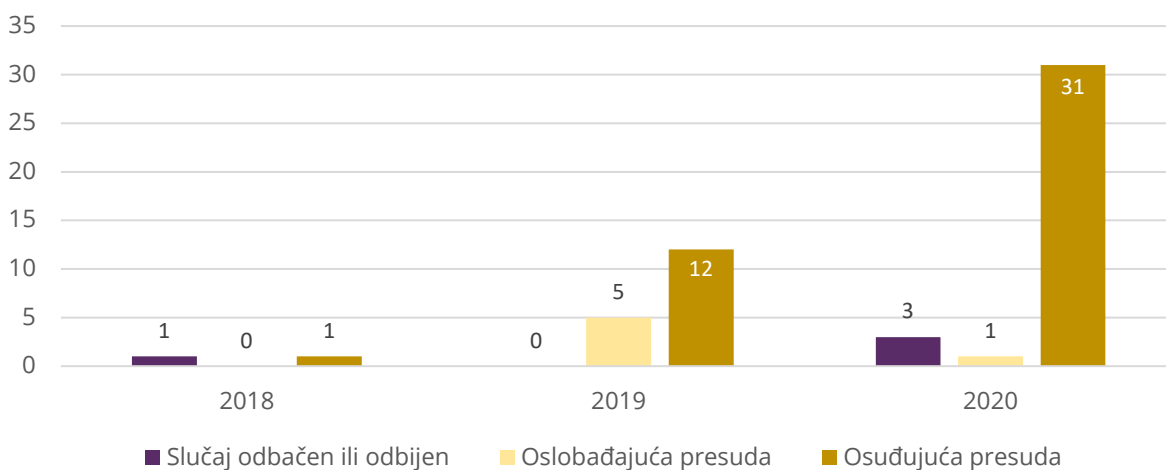
U izveštajnom periodu, od 2018. do 2020. godine, evidencija Osnovnog suda u Prištini pokazuje da su presude donete protiv ukupno 54 okrivljenih (25 žena i 29 muškaraca).

Rodna analiza presuda za terorizam u Osnovnom sudu u Prištini za period 2018–2020

Slika 10: Rodna analiza presuda za terorizam u Osnovnom sudu u Prištini za period 2018–2020¹²⁴

Sudske presude u predmetima povezanim sa terorizmom u Osnovnom sudu u Prištini 2018–2020

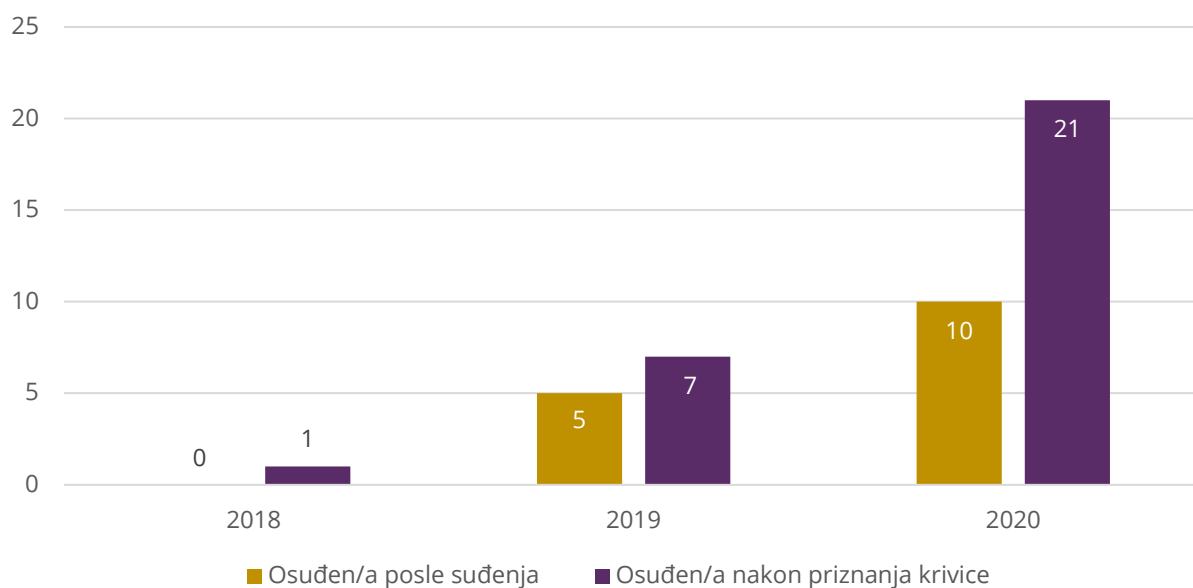

Slika 11: Sudske presude u predmetima povezanim sa terorizmom u Osnovnom sudu u Prištini 2018–2020¹²⁵

124 Brojke dobijene iz sudske evidencije.

125 Brojke dobijene iz sudske evidencije.

Osuđujuće presude u predmetima povezanim sa terorizmom u Osnovnom sudu u Prištini 2018–2020

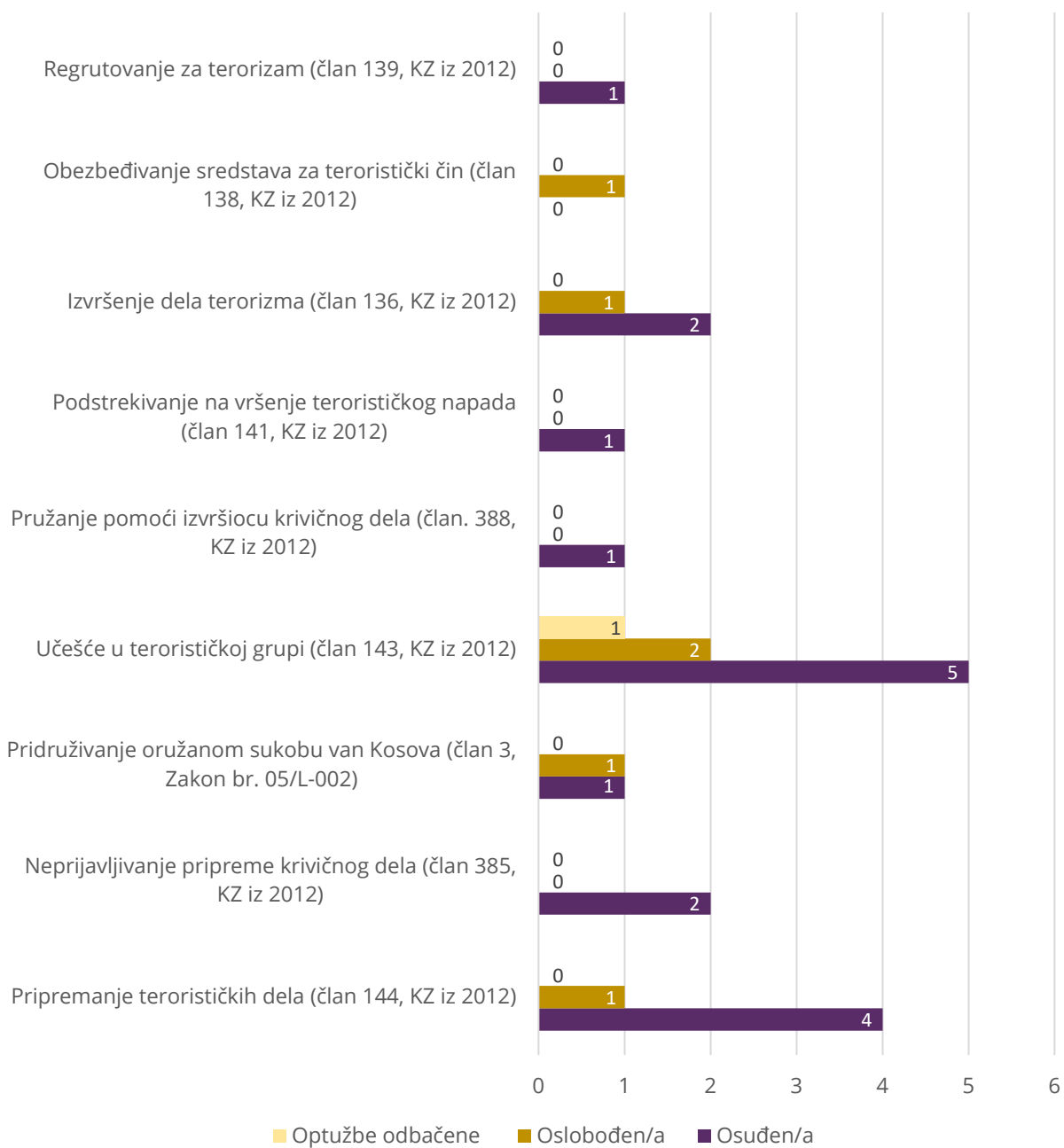
Slika 12: Osuđujuće presude u predmetima povezanim sa terorizmom u Osnovnom sudu u Prištini 2018–2020¹²⁶

Napominjemo, u 2020. godini, u 21 osuđujućoj presudi nakon izjašnjenja o krivici, krivicu je priznalo 20 okrivljenih žena.¹²⁷

¹²⁶ Brojke dobijene iz sudske evidencije.

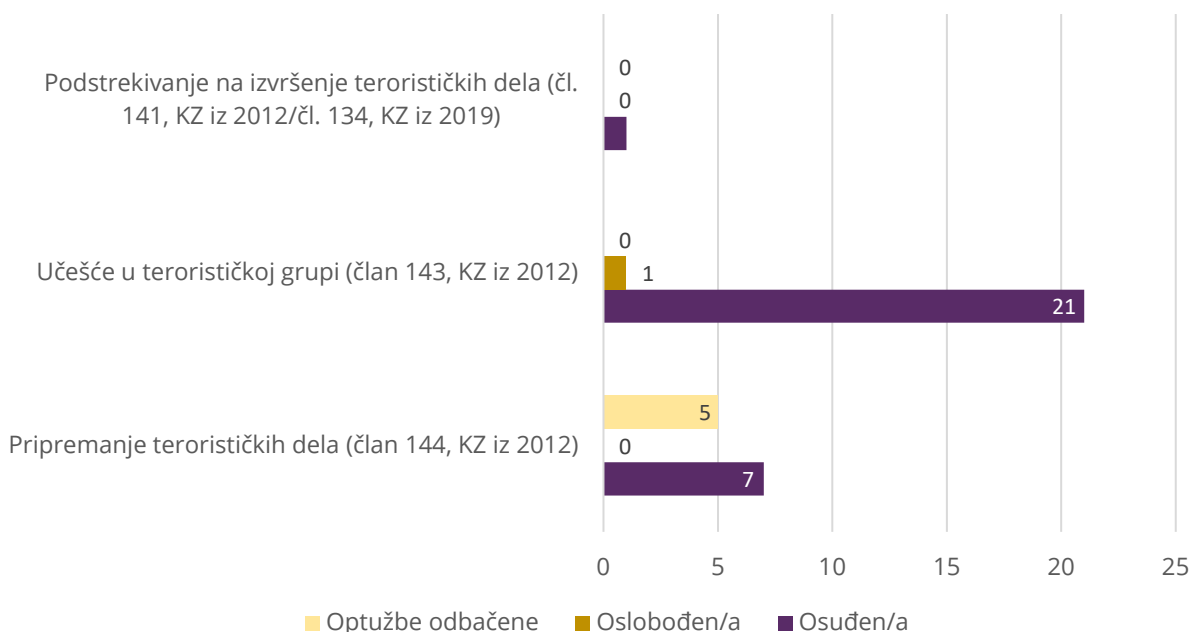
¹²⁷ Zakonik br. 04/L-082 o Krivičnom zakoniku Kosova iz 2012, član 143, „organizacija i učešće u terorističkoj grupi“.

Ishod predmeta povezanih sa terorizmom u 2019. godini

Slika 13: Ishod predmeta povezanih sa terorizmom u 2019. godini

Ishod predmeta povezanih sa terorizmom u 2020. godini

Slika 14: Ishod predmeta povezanih sa terorizmom u 2020. godini

Došlo je do dramatičnog povećanja broja osuđujućih presuda po članu 143(2) KZ iz 2012, koje se odnose na organizovanje u terorističku grupu i učestvovanje u terorističkoj grupi. Pre 2019. godine nije bilo evidentiranih osuđujućih presuda po ovom članu. Od onih koji su vraćeni i repatrirani 2019. godine, pet lica je osuđeno za krivična dela povezana sa učešćem u terorističkoj grupi, pri čemu je ogromna većina priznala krivicu.

U 2020. godini, OEBS je uočio da su priznanje krivice uglavnom ponudile žene, i da je samo jedan muškarac osuđen nakon što je priznao krivicu.¹²⁸ Sve osuđene žene dobile su uslovne kazne od dve godine zatvora, sa periodom provere od dve do tri godine. U 2018. godini, Vrhovni sud Kosova je doneo *Smernice za izricanje kazni*, prema kojima krivična dela za koja je zaprećena kazna od 5 do 10 godina zatvora i dalje podležu uslovnoj kazni, ako postoje olakšavajući faktori.¹²⁹ Tokom ovog istraživanja, branilac je ukazao da se tokom odmeravanja kazne često neadekvatno procenjuju olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Ovo pitanje je i ranije pokretano, ali nije bilo dokaza o poboljšanju.¹³⁰ OEBS-ovi posmatrači suđenja takođe su izrazili zabrinutost u pogledu toga da kazne nisu bile transparentne, a to što sudovi nisu davali jasna obrazloženja prilikom izricanja kazne može da stvori pogrešan utisak pristrasnosti ili nejednakog postupanja.

Kroz kvalitativne razgovore identifikovano je jedno ciklično pitanje, da se na presude osnovnih sudova podnose žalbe Apelacionom sudu; osuđujuća presuda se poništava, a

¹²⁸ Videti fusnotu 95.

¹²⁹ Videti *Smernice za izricanje kazni – prvo izdanje*, Vrhovni sud Kosova, 2018, str. 200, dostupno na https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/legalOpinions/Sentencing%20Guidelines_February%202018.pdf.

¹³⁰ OEBS-ov izveštaj, *Neadekvatna ocena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti od strane sudova, broj 5*, (jul 2010). Dostupno na <https://www.osce.org/files/f/documents/f/8/70909.pdf>.

predmet vraća nadležnom osnovnom sudu na ponovno suđenje. U jednom predmetu sa više okrivljenih, Apelacioni sud razmatrao je presudu prvostepenog suda i utvrdio da je bila nejasna, da u njoj nije izneto potpuno i jasno obrazloženje i da nije ispunila uslov ocenjivanja dokaza predviđen članom 361(1 i 2) ZKP (činjenični osnov presude). Presuda je sadržala samo ponavljanje zapisnika sa zasedanja, ali ne i analizu dokaza u prilog proglašenju krivice.¹³¹

Tokom razgovora o ovom pitanju u decembru 2020. godine, sudije osnovnih sudova opisale su izazove u određivanju težine koju treba dati dokazima trećih lica dobijenim na bojnopolju u Siriji. Na terenu nema kosovskih istražitelja koji bi proveravali materijal na koji se oslanjaju, kako se do njega došlo i da li postoje mišljenja koja se razlikuju od mišljenja trećih lica. Veliki deo materijala dobijen je saradnjom između jurisdikcija. Težina dokaza koja se pridaje ovom materijalu često je dovodila do razilaženja u pristupu između osnovnih sudova i Apelacionog suda.

Sudije sa kojima je obavljen razgovor takođe su istakle da nema posebne obuke o težini dokaza koja bi se dala materijalu trećih strana i navele su potrebu za pravnom obukom o tome kako pristupiti ovom materijalu u suđenjima.

Povodom izricanja kazni vraćenim i repatriranim licima, odnosno ženama iz zona sukoba, u aprilu 2019. godine, jedan sudija je naveo da je Kosovo bilo jedno od prvih koje je prihvatilo vraćena i repatrirana lica iz Sirije. U pogledu kaznene politike, za vraćene i repatrirane žene uzete su u obzir sledeće okolnosti: psihičko stanje, logistika, nadzor, reintegracija, uloga/doprinos terorističkom delu i ekonomski uslovi. Jedan sudija je izneo stav da su skoro sve, a možda i sve vraćene ili repatrirane žene osuđene za neku vrstu učešća i logističke podrške, a ne za aktivno učešće u borbi. Kao rezultat toga, percepcija ovog sudije bila je da vraćene ili repatrirane žene ne predstavljaju nikakvu opasnost za društvo. Stoga je naveo da su izrečene kazne odgovarajuće za zaštitu javnosti i za kažnjavanje.

Naređivanje psihološkog lečenja ženama u okviru izrečene kazne po svemu sudeći vršilo se proizvoljno, bez razmatranja da li postoji posebna potreba za ovom merom; nadgledanje poštovanja ove naredbe delegirano je na službenike za praćenje uslovno kažnjenih lica. Kada je prošao period naveden u naredbi (obično nakon perioda od dve godine), bilo je malo dodatne podrške. Centri za socijalni rad nemaju odgovarajuće resurse i uslove da omoguće staranje o deci ili pomoć majkama koje su suočene sa takvim naredbama.¹³² U razgovorima se postavljalo pitanje da li je psihološko lečenje efektivno kada se radi o ideologiji neke osobe.

Na drugom sastanku u avgustu 2020. godine, jedan tužilac iz Kancelarije specijalnog tužilaštva naglasio je da su se tužioci ponekad suočavali sa izazovima u predmetima povezanim sa terorizmom koji uključuju jurisdikciju van Kosova i, u ovim slučajevima,

¹³¹ Atdhe Arifi i dr.

¹³² U ovom smislu, OEBS je nedavno objavio izveštaj u kojem se Ministarstvu zdravlja daje preporuka da 'pruža dovoljnu logističku podršku i pogodnosti za CSR kako bi im se omogućilo da ispune svoje obaveze u skladu sa zakonom [...]'. Videti *PRVO DECA: Uloga centara za socijalni rad u sudskim postupcima*, Preporuke, dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/3/453780.pdf>.

prikupljanje dokaza bilo je teško zbog problema sa diplomatskim kanalima/međunarodnom pravnom saradnjom. S tim u vezi, on je istakao da Američka ambasada u Prištini [SAD/Ministarstvo pravde, FBI] ima ulogu pružanja podrške.

Sudije su u razgovorima stalno navodile kao izazov nedostatak pomoćnog osoblja, uključujući pravne savetnike. Postoji opasnost da će nepostojanje odgovarajuće infrastrukture negativno uticati na kvalitet presuda.

6. PREPORUKE

Imajući u vidu ove nalaze daju su sledeće preporuke:

Reforma pravnog okvira koji se odnosi na finansiranje terorizma

- Potrebna je izmena Zakona o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma kako bi se on uskladio sa međunarodnim i standardima EU.

Propisne optužnice i propisno otkrivanje činjenica

- Tužiocima da obezbede da optužnice budu dovoljno potkrepljene dokazima, podignute shodno najnovijem ili odgovarajućem KZ, uz potpuno otkrivanje činjenica odbrani u fazi prethodnog postupka.
- Odbrana treba da bude spremna da reaguje na sporne slučajeve u kojima nema dovoljno ili nema uopšte dokaza koji podupiru određivanje pritvora i/ili optužnicu.
- Razviti formalni sistem otkrivanja činjenica; tužiocima da se fokusiraju na uslov otkrivanja materijala koji može da pomogne odbrani.
- Veće posvećivanje pažnje postupanju sa licima koja imaju problema sa mentalnim zdravljem i njihovoj sposobnosti da se izjašnjavaju o krivici.
- Rigorozna primena kaucije i eliminisanje percipirane povezanosti između priznanja krivice i puštanja iz pritvora.

Obuka i veća saradnja

- Posebna obuka o prihvatljivosti dokaza i davanju težine dokazima trećih lica u krivičnim suđenjima unapredila bi veštine sudija.
- Uz pomoć organizacija ili stručnjaka izraditi odgovarajuće programe deradikalizacije koji su kulturološki prikladni za kontekst Kosova.
- Policija Kosova i FOJ da razmotre intenziviranje saradnje sa tužilaštvom u istraživanju finansiranja terorizma; zajednička operativna grupa koja nadzire rad u ovoj oblasti i posebna obuka o krivičnom gonjenju finansiranja terorizma mogli bi da dovedu do veće saradnje i poverenja u korišćenje ovih odredbi KZ iz 2019.
- Policijska obuka o razvojnoj tehnologiji koju koriste lica uključena u terorističke aktivnosti.
- Obuka za tužioce o standardima ESLJP u oblastima pritvora, dokaza dobijenih tajnim praćenjem, terećenja, optužnica i obaveze otkrivanja činjenica.
- Obuka za advokate odbrane o standardima ESLJP u oblastima prava njihovih klijenata na kauciju, njihove sposobnosti da se izjasne o krivici, dovoljnosti dokaza kojima se potkrepljuje njihov pritvor, optužbe, optužnice, mentalnog zdravlja klijenata, otkrivanja činjenica i prihvatljivosti dokaza.

- Tužiocima da detaljnije razmotre mogućnost spajanja predmeta umesto pojedinačnog suđenja; krivično gonjenje terorističkih grupa, a ne pojedinaca.
- Koristiti zakonska ovlašćenja za prikupljanje obavestajnih podataka i saradnju sa osumnjičenima za terorizam i/ili osuđenim licima.
- Tešnija saradnja između institucija za borbu protiv terorizma i institucija za borbu protiv teških krivičnih dela.

Resursi

- Dodeljivanje pravnih savetnika sudijama i tužiocima radi poboljšanja efikasnosti i kvaliteta presuda.

7. ZAKLJUČAK

Institucije krivičnog pravosuđa imaju ključnu ulogu u borbi protiv terorizma; iskorenjivanju terorizma kroz istragu, efektivno krivično gonjenje i pravično presuđivanje u takvim predmetima.

Nedavni događaji, odnosno formiranje dva odeljenja, Odeljenja za terorizam u Tužilaštvu i Posebnog odeljenja u Osnovnom sudu u Prištini, ključni su pokazatelji uspeha u posvećenosti kosovskih institucija čvrstom i efektivnom reagovanju na terorizam.

Kosovsko zakonodavstvo za borbu protiv terorizma uglavnom je u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima. Međutim, Zakon o sprečavanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma potrebno je izmeniti i uskladiti sa zakonodavstvom EU.

Pozitivni trendovi se beleže u oblasti vođenja sudskih predmeta, gde je broj ročišta nakon sudski utvrđenih rokova u 2020. godini smanjen u odnosu na prethodne dve godine.

Takođe, na osnovu obavljenih razgovora, postoji dobar nivo međuinstitucionalne saradnje. Međutim, nepostojanje nadzora i zajedničke operativne grupe u oblasti finansiranja terorizma i dalje je značajna prepreka za uspešno krivično gonjenje.

Zaključak je da su institucije i pripadnici krivičnog pravosuđa na Kosovu posvećeni i veoma motivisani za rad na predmetima povezanim sa terorizmom. Fokusirano i strateško razvijanje kapaciteta ključnih institucija unaprediće poštovanje ljudskih prava, kao i efektivno krivično gonjenje terorističkih krivičnih dela.

ANEKS I

Definicija terorizma i diskusija

- U „Kosovskoj strategiji za borbu protiv terorizma i akcionom planu 2018–2022“¹³³ navodi se da je „terorizam i dalje jedna od najvećih pretnji nacionalnoj i globalnoj bezbednosti, time što predstavlja opasnost ne samo po život i imovinu već i demokratske vrednosti i način života društava. Efektan odgovor na terorizam zahteva uključivanje i saradnju svih javnih institucija, građanskog društva, međunarodnih organizacija i građana“.
- Iako je međunarodna zajednica usvojila niz međunarodnih ugovora namenjenih borbi protiv posebnih vrsta terorizma, kao što je otmica aviona, na nivou Ujedinjenih nacija još uvek nije postignut dogovor o definiciji terorizma.
- U međunarodnom pravu ne postoji utvrđena definicija terorizma, uprkos mnogim pokušajima međuvladinih organizacija, vlada i akademskog sveta da se to postigne. Jedan sudija Međunarodnog suda pravde je primetio: „*Terorizam je pojam bez ikakvog pravnog značaja. To je samo zgodan način da se aludira na aktivnosti, bilo država ili pojedinaca, koje nisu šire odobrene i u kojima su ili korišćene metode nezakonite ili su mete zaštićene ili oboje.*“¹³⁴
- Međutim, pravilna upotreba reči „terorizam“ je važna jer sa sobom nosi pravne posledice u pogledu saradnje između država, kao što su razmena obaveštajnih podataka, međusobna pravna pomoć, zamrzavanje i oduzimanje imovine i ekstradicija.
- Prvi međunarodni instrument koji je pokušao da definiše terorizam bila je Konvencija Lige naroda za sprečavanje i kažnjavanje genocida iz 1937. godine, kojom je terorizam definisan kao „*sva krivična dela usmerena protiv države i namenjena ili sračunata da stvore stanje terora u svesti određenih lica ili grupe lica ili šire javnosti*“.¹³⁵ Definicija Konvencije kritikovana je kao previše nejasna i nikada nije stupila na snagu. Od vlada je dobila nedovoljnu podršku.
- Međutim, na osnovu pregleda međunarodne pravne nauke, može se smatrati da elementi terorizma uključuju sledeće karakteristike:
 - njegov organizovani karakter (bilo da je predmetna organizacija velika ili mala);
 - njegova opasnost (po život, fizičko zdravlje i imovinu);

133 Kosovska strategija protiv terorizma i akcioni plan 2018–2022, septembar 2017, str. 4. Dostupna na: https://wb-iisg.com/wp-content/uploads/bp-attachments/6125/2-anglisht-National-Strategy-Against-Terrorism-and-Action-Plan-2018-2022_12-October_without-action-plan-1.pdf

134 R. Higgins, The General International Law of Terrorism in R. Higgins/M.Flory, International Law and Terrorism (1997).

135 Član 1(2), Konvencija Lige naroda za sprečavanje i kažnjavanje genocida, dostupna na https://legal.un.org/avl/pdf/ls/RM/LoN_Convention_on_Terrorism.pdf (pristupljeno 19. maja 2021).

- njegovo nastojanje da posebno podriva vlast (pokušavajući da utiče na politiku i zakonodavce);
 - njegova nasumičnost i posledično širenje straha/terora među stanovništvom.
- Na kraju, teroristička dela su krivična dela i podležu uobičajenim stegama i garancijama krivičnog prava. Sa stanovišta primene standarda ljudskih prava, nije bitno da li se predmetno delo smatra terorističkim delom za razliku od nekog drugog teškog krivičnog dela.¹³⁶
 - Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države i Francuska imaju pravne sisteme koji su poznati Kosovu, i poslednjih godina angažovani su na stalnom unapređenju svojih pravnih okvira u vezi sa terorizmom.
 - Što se tiče Engleske i Velsa, definicija terorizma doživela je svoju kodifikaciju u pravu Engleske i Velsa u Zakonu o terorizmu iz 2001. godine:

*„upotreba ili pretnja osmišljena je da utiče na državnu vlast ili međunarodnu vladinu organizaciju ili da zastraši javnost ili deo javnosti, a upotreba ili pretnja vrši se u svrhu ostvarivanja političkog, verskog, rasnog ili ideološkog cilja“.*¹³⁷

- Definicija je široka i razmatrao ju je Vrhovni sud UK u predmetu *R protiv Gula*:

*„U svom drugom izveštaju, gospodin Anderson¹³⁸ pomenuo je ‘potencijalnu primenu Zakona o terorizmu čak i na snage Ujedinjenog Kraljevstva koje su angažovane u sukobima u inostranstvu’ i pozvao se na činjenicu da se u nedavnom australijskom izveštaju ‘preporučuje da se australijski zakon promeni tako da propisuje da se relevantni delovi Krivičnog zakonika, kao u Kanadi, ne primenjuju na dela koja su počinile strane regulisane zakonom o oružanom sukobu’“.*¹³⁹

- U Sjedinjenim Američkim Državama, terorizam je definisan u Kodeksu federalnih propisa.¹⁴⁰ Patriotski zakon iz 2001. godine¹⁴¹ ponovo je definisao terorizam iz Kodeksa i proširio je definiciju tako da obuhvata ‘domaći terorizam’.¹⁴² U Francuskoj, krivična dela koja predstavljaju dela terorizma nabrojana su u

136 Borba protiv terorizma, Zaštita ljudskih prava, *Priručnik*, OEBS ODIHR 2007.

<https://www.osce.org/files/f/documents/d/6/29103.pdf>

137 Zakon o terorizmu iz 2001, čl. 1(1)(b); videti i čl. 1(2), (3).

138 Tadašnji nezavisni revizor Zakona o terorizmu u Ujedinjenom Kraljevstvu.

139 Razmatrali predmet F [2007] EWCA Crim 243.

140 Američki Kodeks federalnih propisa, Naslov 18, Glava 113B.

141 Skraćena U.S.A P.A.T.R.I.O.T. – ‘Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism’

142 Američki kodeks federalnih propisa, Naslov 18, Glava 113B, čl. 2331: ‘Lice je uključeno u domaći terorizam ukoliko izvrši delo „opasno po ljudski život“ kojim se krše krivični zakoni države ili Sjedinjenih Američkih Država, ukoliko to delo ima za cilj da: (i) zastraši ili prinudi civilno stanovništvo; (ii) utiče na politiku vlade putem zastrašivanja ili prinude: ili (iii) utiče na postupanje vlade putem masovnog uništenja, ubistva ili otmice’.

francuskom Kaznenom (krivičnom) zakoniku.¹⁴³

- Napominjemo da se u Engleskoj i Velsu krivična dela takođe ne stavljaju na teret prema zakonima o terorizmu, već se utvrđuje da su dela „terorizma“. Sudija može da se pozove da utvrdi da li krivično delo u predmetu ima „veze sa terorizmom“. ¹⁴⁴ Na ročištu za izricanje kazne, od sudije može da se zahteva da donese sličnu odluku u kontekstu izricanja kazne počinioocu.¹⁴⁵ Kada je okrivljeni osuđen za ubistvo, predmetni sudija može uzeti u razmatranje da li je ubistvo počinjeno „u cilju ostvarivanja političkog, verskog, rasnog ili ideološkog cilja“. ¹⁴⁶ Prema tome, protivpravno ubistvo može da se sankcioniše kao terorističko ubistvo bez korišćenja posebnih krivičnih dela iz Zakona o terorizmu iz 2000. godine.
- Savremeni standardi ljudskih prava ukorenjeni su u sledeće četiri jednostavne vrednosti, odnosno slobodu od oskudice; slobodu od straha; slobodu verovanja; i slobodu izražavanja.
- Ove slobode čine ključne principe Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (UDLJP), koja utvrđuje osnovne elemente međunarodnih ljudskih prava koje su prihvatile države članice Ujedinjenih nacija i koje su razrađene u mnogim kasnijim ugovorima o ljudskim pravima. UDLJP je prihvaćen kao „zajednički standard postignuća za sve narode i sve nacije“. ¹⁴⁷

143 Kazneni zakonik (Francuska), članovi 421-1, 421-2-2.

144 Zakon o krivičnom postupku i istragama iz 1996.

145 Zakon o borbi protiv terorizma iz 1996, član 30.

146 Zakon o krivičnom pravosuđu iz 2003, dodatak 21, stav 4(2)(c).

147 Borba protiv terorizma, Zaštita ljudskih prava, *Priručnik*, OEBS ODIHR 2007.

<https://www.osce.org/files/f/documents/d/6/29103.pdf>

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija na Kosovu